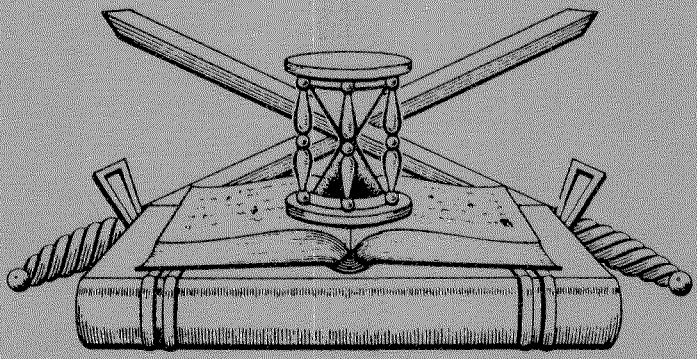
MARS ET HISTORIA

14e jaargang nummer 6 - nov./dec. 1980.

ORGAAN

VAN DE
NEDERLANDSE VERENIGING
TER BEOEFENING VAN DE
MILITAIRE HISTORIE

OPGERICHT 20 AUGUSTUS 1966

Beschermheer : Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

SAMENSTELLING VAN HET ALGEMEEN BESTUUR:

Voorzitter : C.A. Heshusius
1e Secretaris : H. Muller
Penningmeester : drs J.A. Bom
2e Secretaris : E.W. van Popta
Leden : jhr D.J.H.N. den Beer Poortugael
J. van den Berg
B.C. Cats
drs J.P.C.M. van Hoof
J.C. Hopperus Buma
F.J. van Lier
H. Ringoir
Adviseur : mr Ch.L.M. Schaepman

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:

Voorzitter : Wassenaarseweg 161, 2596 CP 's-Gravenhage, tel. 070 -248495
1e Secretaris : Willem III laan 14, 4835 LB Breda, tel. 076 - 653239.
Penningmeester : Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar

Contributie bedraagt per jaar min. ƒ 30,00, te storten op rek. no. 65.82.12.125 van de Nederlandsche Middenstandsbank Wassenaar t.n.v. de Nederlandse Vereniging Militaire Historie of op giro 29 40 790 van de N.V.M.H. te Wassenaar.

SAMENSTELLING REDAKTIE-WERKCOMMISSIE:

: J. van den Berg, drs J.P.C.M. van Hoof, E.W. van Popta.
Redaktie-adres : Mgr. Bekkerslaan 151, 2286 CE Rijswijk (Z.H.), tel. 070 - 937425.

AFDELINGSCORRESPONDENTEN: Zie binnenomslag van de achterzijde.

1003

MARS ET HISTORIA

14e jaargang
nummer 6
nov./dec. '80

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremonieel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire- en semi- militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD

Bestuursmededelingen.
- Jaarrede van de voorzitter, uitgesproken op de veertiende algemene ledenvergadering.
- Notulen van de veertiende algemene ledenvergadering.
- Verslag lezing over de Belgische Opstand en de Tiendaagse Veldtocht.
- 7e opgave van wijzigingen op de ledenlijst 1979.
- Verslag excursie Rotterdam.

J. Albarda : Militaire gedenktekens (III).

M.K. Zaagman : Nogmaals: Imitatie Marinier.

Mr. C. de Vries : Het 43e Bataljon Landweer Infanterie in de mobilisatie 1914 - 1918 (slot).

Drs J.P.C.M. van Hoof: De 8 Staal in de Maaslinie, mei 1940 (II).

Boekbesprekingen.
- C.A. Heshusius : Henk Salleveldt. Het woordenboek van Jan Soldaat in Indonesië.
- Drs J.P.C.M. van Hoof: H.W. Koch. Over hellebaarden, donderbussen en huurlingen.

Literatuurlijst nr. 20.

BESTUURSMEDEDELINGEN

JAARREDE VAN DE VOORZITTER UITGESPROKEN OP DE VEERTIENDE ALGEMENE LEDENVERGADERING

Dames en heren,

Ik heet u allen heel hartelijk welkom op deze veertiende jaarlijkse algemene ledenvergadering van de Nederlandse Vereniging ter Beoefening van van de Militaire Historie. Met u verheugt het bestuur zich dat zoveel leden hier aanwezig zijn. Onze welgemeende dank gaat uit naar de commandant van de Bernhardkazerne, waar wij al jaren gastvrijheid genieten. In het afgelopen verenigingsjaar zijn wij voortgegaan op de uitgestippelde weg en hebben wij onze positie verstevigd. Er zijn in dit kader diverse activiteiten geweest, welke u reeds hebt kunnen vernemen uit het jaarverslag van onze secretaris in het jongste nummer van Mars et Historia, zodat ik ze nu niet meer zal opsommen. Een uitzondering maak ik voor het feit dat het ledenaantal weer is toegenomen. Daar ben ik blij om want, ik stelde dit reeds eerder, vele leden maken de vereniging sterk. Menigeen onder onze leden heeft een of meer nieuwe leden geworven: moge dit zo blijven voortgaan. Hartelijk dank voor deze acties. Ook op financieel gebied kunnen wij op redelijk goede wijze voorwaarts gaan. Ondanks de algemeen stijgende prijzen om ons heen behoeven wij dit jaar nog geen rekening te houden met een verhoging van de contributie.
Dit jaar herdenken wij het feit dat 150 jaar geleden het afscheidingsproces van België een aanvang nam. Een van de directe gevolgen was een reeks van militaire gebeurtenissen. Het bestuur heeft gemeend deze aangelegenheid niet ongemerkt voorbij te laten gaan. In de eerste plaats hebben wij brigade-generaal Walthuis, eertijds directeur van de Hogere Krijgsschool, bereid gevonden om na de lunch een overzicht te geven van enige militaire acties en andere zaken in zijn vertoog getiteld 'De Belgische Opstand en de Tiendaagse Veldtocht', en verder bent u hier al getuige geweest van een kleine expositie van artikelen van onze eigen leden, welke artikelen te maken hebben met genoemde afscheiding. De tentoongestelde voorwerpen zijn gescheiden gehouden van onze traditionele ruilbeurs voor verzamelaars.
Een ruilbeurs is iets wat wij ook steeds zo gaarne zien bij dit jaarlijkse samenzijn, en zeker niet alleen dán, want het bestuur overweegt, gezien

het grote percentage geestdriftige verzamelaars in onze gelederen en ook gezien de grote aantrekkingskracht die van zo'n ruilbeurs uitgaat, om zulk een evenement nog eens apart en extra te organiseren. Indien dit streven lukt, zult u in een later stadium hier meer over vernemen.
Voorbereidingen zijn getroffen om in september 1981 op waardige wijze een derde lustrum te vieren. Dat zal geschieden met een jaarvergadering met een bijzonder karakter en gekoppeld aan een meerweekse expositie. Tevens zal een fraai lustrumnummer van ons orgaan Mars et Historia verschijnen. In het verdere verloop van deze vergadering zal ik hier nader over uitweiden.
Onze vereniging is gelukkig erg actief en springlevend gebleven: zij omvat een groot gebied en zij is er voor allen die zich interesseren voor de militiare historie, in het bijzonder voor die van Nederland en zijn voormalige overzeese Rijksdelen.
De interesse kan blijken uit velerlei betrokkenheden van onze leden, bijvoorbeeld door studie of het aanleggen van verzamelingen en dat alles betreffende de geschiedenis, het ceremonieel, de traditie, de uniformen, vaandels, militaire muziek, emblemen, wapens en voertuigen, onderscheidingen, fortificaties, maritieme middelen, genealogie, vliegtuigen, folklore, monumenten en nog veel meer onderwerpen. Inderdaad een zeer uitgestrekt gebied. Want de geschiedenis leert ons veel, tenminste indien wij willen luisteren en willen blijven luisteren, indien wij de wijze lessen uit de geschiedenis willen destilleren en deze toepassen in het heden.
Op de ingeslagen weg en met steun van alle leden zal uw bestuur in de komende periode dat onze vereniging 15 jaar oud zal worden, zijn activiteiten en het beleid voortzetten.
Moge het een goede vergadering zijn. Ik dank u voor uw aandacht.

NOTULEN VAN DE VEERTIENDE ALGEMENE LEDENVERGADERING

van de Nederlandse vereniging ter beoefening van de militaire historie, gehouden te Amersfoort op 11 october 1980.

Volgens de presentielijst waren 52 leden aanwezig.
De secretaris heeft echter de overtuiging dat er meer geweest zijn.

1. Opening.
   Te 13.30 uur opende de voorzitter de vergadering en begroette de aanwezigen met een hartelijk woord van welkom.

Door het in acht nemen van een minuut stilte verzocht hij vervolgens de vergadering de leden te herdenken die ons in het afgelopen verenigingsjaar door de dood zijn ontvallen: de heren J. de Roos, D.J. Zwiep, P.S. Schuurman, A.O. Houtzager en J.J.M. Hubregtse.
Hierna ging de voorzitter over tot het uitspreken van zijn jaarrede, welke elders in dit blad staat afgedrukt. Hij kondigde hierbij aan dat brigade-generaal der Infanterie b.d. W. Walthuis bereid was gevonden na afloop van de vergadering een lezing te houden over de Belgische Opstand en de Tiendaagse Veldtocht.
De secretaris las daarna het telegram voor dat die ochtend was verzonden aan onze beschermheer, Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden, luidende:
"Bestuur en leden van de Nederlandse vereniging ter beoefening van "de militaire historie in jaarvergadering bijeen betuigen Uwe 'Koninklijke Hoogheid hun oprechte gevoelens van aanhankelijkheid 'en trouw'. Vervolgens las hij het inmiddels ontvangen antwoord voor: 'Hartelijk dank voor Uw vriendelijk telegram, ik wens U allen een 'nuttige en prettige jaarvergadering toe. Bernhard'.
Dit werd met een enthousiast applaus ontvangen.
De voorzitter gaf uitleg hoe deze dag in het teken stond van de herdenking van de Belgische Opstand in 1830 met als gevolg de Tiendaagse Veldtocht en het ontstaan van de onafhankelijke Belgische Staat. Hij bedankte de heer B.W. Wagenaar voor het vele werk dat hij en zijn medewerkers hadden verricht voor het slagen van de die morgen geopende tentoonstelling over de afscheiding van België, gevormd door voorwerpen en afbeeldingen uit het bezit van enigen van onze leden. Hierna dankte hij de president van de onderofficiersmess van de Bernhardkazerne, adjudant-onderofficier Oostveen, voor de door hem getroffen voorzieningen om deze dag te doen slagen.
Aangezien de statuten voorschrijven dat de vereniging is gevestigd in 's-Gravenhage en dat de jaarvergadering op een dag in het eerste halfjaar van het verenigingsjaar dient te worden gehouden, waarvan slechts met instemming van de algemene ledenvergadering kan worden afgeweken, verzocht de voorzitter goedkeuring de jaarvergadering in 1981 in het najaar te Amersfoort te houden. De vergadering ging hiermee accoord.

2. Notulen van de vorige algemene ledenvergadering (22 september 1979).

   Deze werden goedgekeurd als gepubliceerd in 'Mars et Historia', 13e jaargang, nummer 6, nov./dec. 1979, pagina 174-176) en vastgesteld.

3. Financieel overzicht 1979.

   Dit werd goedgekeurd als gepubliceerd in 'Mars et Historia', 14e jaargang, nummer 4,juli/augustus 1980, pagina 106. Aan de hand hiervan deelde de penningmeester mede een contributieverhoging voor 1981 nog niet nodig te achten.

4. Verslag kascommissie 1979-1980

   Het enig aanwezige lid van de kascommissie, de heer J.A.C. Bartels, verklaarde dat de commissie had geconstateerd dat zowel het door de penningmeester gevoerde beheer als zijn beleid bijzonder deugdelijk waren geweest. Hij verzocht de vergadering hem daarvoor décharge te verlenen. Hieraan werd met een krachtig applaus voldaan.

5. Benoeming kascommissie 1980-1981.

   Met algemene instemming werden in de kascommissie gekozen de heren H.F. Fabri, reservelid van de kascommissie 1979-1980, G. van Zuijdam en als reserve de heer H.G. Meijer.

6. Jaarverslag van de secretaris.

   Werd goedgekeurd als gepubliceerd in 'Mars et Historia' 14e jaargang, nummer 4, juli/augustus 1980, pagina 106-109.

7. Bestuurmutaties

   De voorzitter deelde mede dat de heren F.J.A. Lutz en drs G.J. van Ojen jr in het afgelopen jaar uit het bestuur waren getreden. Om deze reden en omdat de Koninklijke Marine niet meer in het bestuur is vertegenwoordigd is luitenant-kolonel der Mariniers C.B. Nicolas, die mede dankzij zijn historische kennis het Museum van het Korps Mariniers te Rotterdam beheert, voor het bestuur kandidaat gesteld. Omdat geen tegenkandidaten naar voren zijn gekomen, verzocht de voorzitter de vergadering ermee in te stemmen de heer Nicolas

in het bestuur van de vereniging op te nemen. De vergadering ging hiermee met een krachtig applaus accoord.

8. Derde lustrum.

De voorzitter verwachtte dat het in 1981 uit te komen lustrumnummer van 'Mars et Historia' van goede omvang zou zijn. De heer Van Hoof zei dat er al veel en goede kopij was binnengekomen en dat de redactie verwachtte het lustrumnummer in de zomervakantie 1981 te kunnen laten verschijnen. De voorzitter deelde vervolgens mede dat in het najaar van 1981 een lustrumtentoonstelling van enige weken zal worden gehouden in het Museum Flehite te Amersfoort. Het is de bedoeling dat de leden daar de beste stukken uit hun verzameling kunnen exposeren. De heer Hopperus Buma deelde mede dat deze tentoonstelling beslist uitstekende stukken (unica) moest betreffen. Het tentoongestelde zal door de zorg van de directeur van het museum worden verzekerd en beveiligd.

De leden werden aangespoord hun goede stukken hiervoor ter beschikking te stellen en hierover contact op te nemen met de heer Hopperus Buma, Huygenslaan 18 te 3818 WC Amersfoort, tel. 033-12164.
Een en ander zal middels een oproep in 'Mars et Historia' nader worden toegelicht.

9. Rondvraag.

De heer Bartels deelde mede dat de Documentatiegroep 1940-1945 op 5 april 1981 een themadag over de muiterij van Georgiërs op Texel (april 1945) zou houden met wellicht een expositie van de uniformen die toen op Texel werden gedragen. Tevens toonde hij het door hem geschreven boek 'Texel Nederlands laatste slagveld' dat voor ƒ 45,-- kon worden gekocht. De voorzitter zei dat ons lid, de heer L. Verhoeff, onder het pseudoniem Henk Salleveld het 'Woordenboek van Jan Soldaat in Indië heeft doen uitkomen.
De heer Schaede zei bekend te zijn met een nalatenschap waarin veel voorwerpen zaten, die voor de leden van belang zouden kunnen zijn, zoals uniformbriefkaarten en tinnen soldaatjes. Nadere inlichtingen konden bij hem worden verkregen waarna voor een contact met de erven zou kunnen worden gezorgd.
De heer Albarda vroeg of zijn voorstel een affiche voor de vereniging te doen maken al een begin van uitvoering had gehad.

De voorzitter antwoordde hem dat dat nog niet het geval was.
De heer Hopperus Buma gaf een overzicht over de plannen voor 1981. Begin maart zal weer een zaterdagse filmochtend worden gehouden in het Legermuseum te Leiden. Voor een voorjaarsexcursie wordt gedacht aan een bezoek aan Wierickerschans, Schoonhoven, het vestingstadje Nieuwpoort en zo mogelijk Gouda. Mogelijkheden voor een najaars-excursie worden nog overwogen.

10. Sluiting

Te 14.30 uur sloot de voorzitter de vergadering en bedankte hij de leden voor hun actieve medewerking. Vervolgens deelde hij mede dat na een korte pauze brigade-generaal b.d. W. Walthuis een lezing zou houden over de Belgische Opstand en de Tiendaagse Veldtocht.

H.M.

VERSLAG

Lezing over de Belgische Opstand en de Tiendaagse Veldtocht.

Zeer duidelijk en beknopt heeft generaal Walthuis ons eerst de oorzaken en aanleiding tot het verzet tegen het vanuit Nederland geleide bestuur uiteen gezet. Vervolgens werden aan de hand van een schets de acties in Brussel in augustus en september 1830 helder belicht en werd met behulp van een overzichtelijke kaart het verloop van de Tiendaagse Veldtocht verklaard. Generaal Walthuis is er in geslaagd, mede door zijn gedegen tactische kennis ons in een kort tijdsbestek een goed inzicht te geven in deze gebeurtenissen in een onopgesmukt, zakelijk en helder betoog.

H.M.

7e OPGAVE VAN WIJZIGINGEN OP DE LEDENLIJST 1979

Nieuwe leden:

492	J.R. Williams	2 Churchill Drive Amblecote Stourbridge West Midlands DY8 4 JS Great Britain	3 (spec GB, Dld vóór 1918, Oostenrijk vóór 1918, Ned)

493	W.H. Lutgert	Mient 255 2564 KM 's-Gravenhage	1 (spec Greg Gren) 2 t/m 7,11,13,19)
494	A. van Deurzen	Caspar Fagelstraat 45 2613 GV Delft	3
495	H. van Rooyen	Bizetstraat 5 3438 XC Nieuwegein	4
496	P.J.C. Michel	Croeselaan 359 bis 3521 BV Utrecht	3, 4, 5 (alles Ned) 10
497	G. Volmanbeck	West Peterstraat 59 6822 AB Arnhem	4, 5

ADRESWIJZIGINGEN EN CORRECTIES:

372	L.G. Brand	Godfried van Bouillonstraat 49 2033 NH Haarlem	3, 5, 11
404	J. van Ee	Heemskerklaan 47 1412 CH Naarden	
436	W.C. van Baaren	Alferbos 57 2715 TC Zoetermeer	

OPGEZEGD:

99	A. Binsma	Oostelijk Halfrond 104 1183 GC Amstelveen
224	J.W.M. van der Horst	Parkweg 22 8161 CK Epe
248	N.W. Pel	Oude Haven 4 4205 AK Gorinchem
277	J. Eckhardt	Nieuw adres: Hoevenbos 129 2716 PP Zoetermeer
371	M.P.D. Baron van Sytzama	Ellerweg 4 8251 RH Dronten

468 Mevr. M. Smeenk Jan van Oldebarneveltstraat 31e
2582 NH 's-Gravenhage.

VERSLAG EXCURSIE ROTTERDAM

Op zaterdag 13 september 1980 hadden wij onze najaarsexcursie naar Rotterdam. Het dagprogramma bestond uit vier delen: het bezoek aan het museum van het Korps Mariniers, een voettocht door de wijk waar in 1940 vele gevechten plaatsvonden, een gezamenlijke lunch en een bezoek aan het museumschip 'Buffel'.
In de vroegte verzamelde men in het museum van de mariniers op het Noordereiland. Daar waren we getuige van de veel ruimere en meer toegankelijke opstelling van de unieke traditiecollectie dan in 1978, toen wij in de Van-Ghent-kazerne kwamen. De collectie is dit jaar verhuisd naar het Hulstkampgebouw - de naam alléén doet al zo warm aan - aan de Maaskade. In de nieuwe opstelling hebben de ontwerpers zich echt kunnen uitleven en de deelnemers waren dan ook unaniem van mening dat men erin geslaagd was een mooie permamente expositie op te bouwen.
Het deed ons als vereniging beslist zeer dat onze vorig jaar heengegane voorzitter, overste Diekerhoff, als rechtgeaard marinier de jongste opstelling niet meer heeft kunnen aanschouwen. Wij werden rondgeleid door de adjudant b.d. Steenoven en de sergeant-majoor Ten Have.
Nadat wij nog een korte filmvoorstelling onder meer van de Mariniers-Brigade in Indonesië (1946-1949) hadden bewonderd, gingen wij te voet over de Maasbrug, waar de meidagen van '40 zo hevig gevochten is, en langs de Boompjes en omliggende straten in de richting van het boegmonument bij de Leuvehaven. Tijdens deze wandeling - het was per traditie wederom mooi weer bij deze Mars-excursie - wist de heer E.W. van Popta ons allen te boeien door een uitstekende en kernachtige verhandeling over enige dramatische gebeurtenissen die zich 40 jaar terug ter plekke hadden afgespeeld. Juist omdat het gevechtsterrein relatief klein van omvang was geweest, konden wij op diverse plaatsen een helder inzicht krijgen omtrent de wilde oorlogsdagen van 'toen'.
In een moderne en rustige gelegenheid aan het Vasteland, waar wij knus en onder elkaar gezellig op de eerste etage zaten, kon het gezelschap weer even op krachten komen met een gezamenlijke borrel en een goed verzorgde

lunch.
En als laatste onderdeel stond op het programma het bezoek aan de 'Buffel', dat drijvende museum van de stad Rotterdam, het ex-gepantserde ramtorenschip van onze Koninklijke Marine uit 1868, dat nog maar kort geleden op vernuftige wijze herschapen is tot een kostelijk pronkstuk. Voor een ieder gemakkelijk en zonder uitleg van een gids te bevatten, omdat overal heldere teksten waren aangebracht, niet te wetenschappelijk en niet te populair. Eigenlijk is de Buffel niet in één namiddag te bekijken; men moet er zeker nogmaals heen gaan en dan vooral kennissen meenemen uit binnen- en buitenland.
Al met al een zinvolle en geslaagde excursie waaraan 36 leden en introducé's deelnamen en waarvan we kunnen zeggen: de thuisblijvers hadden ongelijk. . . . .

C.A.H.

J. Albarda:

MILITAIRE GEDENKTEKENS (III)

34.	Amsterdam.	Oude Kerk (Sint-Nicolaas kerk). Marmeren epitaaf voor vice-admiraal Willem van der Zaan. Door Rombout Verhulst, 1670.
35.	Amsterdam.	Oude Kerk. Marmeren epitaaf voor vice-admiraal Isaac Sweers. Voltooid door Rombout Verhulst, 1674.
36.	Amsterdam.	Oude Kerk. Graf van Admiraal Jacob van Heemskerk, overleden 25 april 1607 nabij Gibraltar.
37.	Amsterdam.	Oude Kerk. Graven van vice-admiraal Abraham van der Hulst (overleden 1666) en van kapitein Kornelis Janszoon de Haas (overleden 1633). Marmeren epitaaf door Art. de With.
38.	Amsterdam	Nieuwe Kerk. (Sint-Catharina Kerk). Graftombe luitenant-admiraal jhr. J.H. van Kinsbergen. (overleden 25 mei 1819). Liggend beeld door P. L. Gabiel, 1819.
39.	Amsterdam,	Nieuwe Kerk. Gedenkteken luitenant ter zee Jan Carel Josephus van Speijk, ridder M. W. O. (overleden 5 februari 1831).
40.	Amsterdam.	Nieuwe Kerk. Noordelijke kruisbeuk. Gebrandschilderd raam voorstellende graaf Willem IV die Amsterdam zijn stadswapen schenkt in 1342.

41. Amsterdam. Nieuwe Kerk. Graftombe van commandeur Jan van Galen. Het liggend beeld op de tombe is van Rombout Verhulst, het relief van de zeeslag is van Willem de Keyser naar een ontwerp van Artus Quellien, 1654.

42. Amsterdam Nieuwe Kerk. Marmeren praalgraf admiraal M. A. de Ruyter. (overleden 1676). Vervaardigd door de beeldhouwer Rombout Verhulst, voltooid in 1681 1681. Boven de tombe een rouwkas voor hem en zijn stiefzoon Jan van Gelder. (Overleden bij de slag bij Kijkduin in 1673). Van dit grafmonument is een gravure vervaardigd door Emanuel de Witte naar aanleiding van een opdracht van De Ruyter's zoon Engel. Het hangt in het Scheepvaartmuseum in Amsterdam.

43. Amsterdam. Olympiaplein. Monument luitenant-generaal J. B. van Heutsz. Beeldhouwer T. J. van Hall. Onthuld 15 juni 1935.

44. Amsterdam. Nieuwe Oosterbegraafplaats. Graftombe luitenant-generaal J. B. van Heutsz. Beeldhouwer Ingenhous.

45. Apeldoorn. Hal Gemeentehuis. Borstbeeld luitenant-admiraal jhr J. H. van Kinsbergen.

46. Apeldoorn. Koning Willem III kazerne. Gedenkteken gesneuvelde sergeant-majoor instructeur van de Militaire Politie L. Vaas tijdens de overval op Curacao door de roversbende van Urbina in 1929. Opschrift: Op zijn post gesneuveld
S. M. I. L. Vaas.
te Curacao 8 juni 1929.

47. Apeldoorn. Loolaan, naast de Grote Kerk. Monument 1940-1945. Zuil met leeuw.

48. Apeldoorn. Albert Schweitzerstraat. Hal Lucas Ziekenhuis. Plaquette met Pegasus-embleem. Opschrift: 'Presented in graceful recognition of their service to the 1st British Airborne Division during and after the Battle at Arnhem, 17-25 September 1944. Deze plaquette werd in maart 1946 door een deputatie overhandigd aan zuster Alfrijdus van het toenmalige Sint Liduina Ziekenhuis. Sinds 12 mei 1975 aangebracht in de hal van het Lucas Ziekenhuis. (Bron: Th. Peelen en A. L. J. van Vliet. Zwevend naar de dood, Arnhem 1944. Velp 1976, pagina 324).

49. Apeldoorn. Koning Lodeweijklaan. Juliana Ziekenhuis.
Een zelfde plaquette als beschreven onder nr. 48 werd in maart 1946 door een deputatie aangeboden aan de toenmalige geneesheer-direkteur Dr. J. J. A. Rotbard. Het bevindt zich sinds 9 mei 1974 in bovengenoemd ziekenhuis, alwaar 124 geallieerde gewonden werden verpleegd.
Uit: 'Zwevend naar de dood'.
Bron: Th. Peelen en A. L J. van Vliet. Zwevend naar de dood, Arnhem 1944. Velp 1976, pagina 324).

50. Arnhem. Willemsplein. Standbeeld trompetter Rijdende Artillerie te paard.
Ter herinnering aan de plaats waar vóór de Tweede Wereldoorlog hun kazerne, de Willemskazerne, stond. Deze werd verwoest.

51. Arnhem. Bronbeek. Borstbeeld luitenant-generaal J. B. van Heutsz.
Staat sinds 1951 op dit terrein achter het hek langs de Velperweg. Het stond oorspronkelijk te Kota Radja, maar was door de Japanners bestemd om naar Japan overgebracht te worden. Het werd echter door de Atjehers gered en verborgen op de bodem van de Kroeëng Daro. Ten slotte is het in 1951 met medewerking van de Atjehse autoriteiten overgedragen aan het toenmalige ministerie van Uniezaken en Overzeesche Rijksdelen, waarna het vervolgens op Bronbeek werd gezet.

52. Arnhem. Bronbeek. West van de commandantswoning.
Bronzen borstbeeld op natuurlijke grootte van kapitein der Infanterie KNIL P. W. F. Kaniess, ridder M. W. O. In 1958 uit Indonesië naar Bronbeek overgebracht. Kaniess was oorspronkelijk een Duitser, een der coryfeeën van het Korps Marechaussee van Atjeh en Onderhorigheden, verbond zich in 1895 te Harderwijk bij het KNIL.
In 1922 buitengewoon bevorderd tot kapitein en in 1935 in die rang gepensioneerd.

M. K. Zaagman:

NOGMAALS: IMITATIE MARINIER

In 'Mars et Historia' XIII (1979-1, pagina 39-43) besprak E. H. Brongers het boek Imitatie Marinier van mr. C. de Jong. Onlangs ontving de redactie van ons lid M. K. Zaagman, correspondent maritieme geschiedenis, nog een recencie van dit boek.
Daar deze in zijn bijdrage een punt aan de orde stelt dat in het stuk van de heer Brongers slechts terloops is genoemd, achtte de redactie het wenselijk ook de bespreking van het boek door de heer Zaagman in ons orgaan op te nemen.

J. v. H.

Voor ons ligt het reeds geruime tijd geleden verschenen boek 'Imitatie Marinier' van de hand van mr C. de Jong, uitgegeven bij Blok en Zonen B.V. te Dieren (1978), ISBN 9070228 017 (298 pagina's, illustraties, prijs ƒ 23,90, geen index, geen literatuuropgave, geen bibliografie). Het boek is via de boekhandel verkrijgbaar of rechtstreeks bij de auteur, mr C. de Jong, Vingerhoed 5, 6994 BS De Steeg, telefoon 08309-2427. (Na overmaking van het verschuldigde bedrag op postrekening 183960 volgt franco toezending).
De auteur, in 1940 reserve eerste luitenant van de Mariniers, verantwoordt zich tegenover de lezer voor zijn houding gedurende de meidagen van 1940 en de bezettingsjaren 1940-1945. Met name is zijn boek gericht aan het adres van de toenmalige marine-autoriteiten die hem in plaats van de verwachte erkentelijkheid voor zijn inzet gedurende de meidagen van 1940, als het ware hebben verguisd en hem in 1945 zelfs voor een commissie hebben gedaagd waar hij verantwoording heeft moeten afleggen voor zijn doen en laten gedurende bovengeschetste periode.
Uit de titel van het boek en de inhoud blijkt de verbittering van een man, die er vast van overtuigd is dat hij in de gegeven omstandigheden juist en in overeenstemming met de hem gegeven opdrachten heeft gehandeld. In de meidagen van 1940 was de heer De Jong betrokken bij de verdediging van Rotterdam; daartoe werd hem opdracht gegeven de westelijke toegang tot de havenstad af te sluiten.
Naast het vormen van een scherm naar Schiedam moest hij beletten dat de Duitsers erin zouden slagen de Nieuwe Maas over te steken, terwijl ook nog een front naar Overschie, dat door de Spaanse Polder van Rotterdam was gescheiden, moest worden gevormd. Hiervoor werden aanvankelijk, op 10 mei 1940, 32 man aan hem ter beschikking gesteld.
Op 11 mei arriveerde infanterieversterking, zodat het totaal aantal verdedigers ongeveer 125 man bedroeg. Later kwamen hier nog enige manschappen bij. Met dit handjevol mensen moest de heer De Jong zijn taak verrichten. De auteur beschrijft uitvoerig zijn ervaringen met ondergeschikten, collega's en superieuren en andere autoriteiten. In feite is zijn boek één grote aanklacht tegenover de bureaucratische en formalistische behandeling van zijn optreden en handelingen en beoogt tevens een onderstreping te zijn van de menselijke zwakheden van zijn superieuren, onder wie er velen waren met grote verdiensten.
Bij de lezer zal het boek erg detaillistisch aandoend overkomen.
Het is doorspekt met copieën en officiele documenten, nota's, brieven, verslagen, krabbels en een aantal foto's. Een objectief relaas van wat allemaal heeft plaatsgevonden mag men zeker niet verwachten. Daarvoor heeft de schrijver te dicht bij het 'vuur' gezeten.
Toch ontkomt men niet aan de indruk dat de auteur volledig te goeder trouw en met algehele inzet zich van zijn bijna onmogelijk veel omvattende taak heeft gekweten.
Naast de kritische opstelling van zijn superieuren mag toch wel melding worden gemaakt van zijn onverschrokken aanvaarding van de vele taken, al of niet door hem zelf opgenomen.
Een woord van erkentelijkheid is hier toch zeker op zijn plaats voor deze man, die dit boek mede op doktersadvies heeft geschreven om op deze wijze de spanningen, waaraan hij, 33 jaren na de Tweede Wereldoorlog, nog steeds bloot staat, van zich af te schrijven.
Wij zijn ervan overtuigd dat hij de benaming 'Imitatie Marinier' beslist niet heeft verdiend, maar zich daarentegen wel degelijk mag scharen in de rijen van hen die op het moment dat

dit van hen werd gevraagd, zich beschikbaar hebben gesteld om hun vaderland te verdedigen tegenover een overmachtige vijand.
Toch is het de in 1936 tijdens een Nijmeegse Vierdaagse spottend door een collega beroepsofficier geplaatste opmerking 'Imitatie Marinier' (zie pagina 38) geweest welke een onuitwisbare indruk op hem heeft achtergelaten, zodanig dat hij deze heeft verheven tot opschrift boven de beschrijving van een belangrijk deel van zijn leven. In zekere zin achten wij de auteur, die zijn uiterste best deed een 'echte marinier' te zijn - doordat hij aanvankelijk zeer hoog tegen het 'Korps' opzag en vanuit die optiek kennelijk wat verkrampt, zelfverzekerd en ook iets zelfingenomen overkwam, zoals hij op pagina 40 vertelt, zelf ook wel wat schuldig aan de reacties op zijn optreden. Een wat meer bescheiden, ontspannen en wat minder 'zware' benadering van zijn taak in de periode vóór de Tweede Wereldoorlog zou hem veel leed hebben bespaard.
Maar, wij geven het toe, voor een ambitieus man met het karakter van de heer De Jong was er geen andere benadering mogelijk dan de door hem toegepaste methode.
Het voert ons in deze recentie te ver om uitvoerig in te gaan op alles wat de heer De Jong over zijn activiteiten gedurende de oorlogsjaren heeft geschreven. Wij laten het graag aan de lezer over zich hierover een oordeel te vormen. Van deze zijde zouden wij, als wij het boek opnieuw van een titel zouden mogen voorzien, het schamper klinkende 'Imitatie Marinier' vervangen willen zien door een niet zo negatief overkomende titel.
De schrijver zou zich, ontworsteld aan de loden last van een meer dan dertig jaar bestaande frustratie, tegenover zijn lezer in een zeker verdiende positievere omlijsting plaatsen.

Mr. C. de Vries:

HET 43e BATALJON LANDWEER INFANTERIE IN DE MOBILISATIE 1914-1918 (Slot)

De omschakeling van velddienst naar vestingdienst had voor het 43e Bat. L. W. I. nogal wat voeten in de aarde. Het infanteriekader was immers opgeleid voor een bewegingsoorlog. Een vestingoorlog, die geen mobiliteit toelaat, stelt aan de infanterie wezenlijk andere eisen. De infanteristen moesten zich dus met hun vestingverdedigingstaak vertrouwd maken. De groepscommandant, de kolonel VAN DOORNINCK, was er de man naar om de zaken krachtig aan te pakken. Bij de regelmatig gehouden oefeningen en inspecties traden in het 43e Bat. L. W. I. telkens fouten en gebreken aan het licht. In de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, vooral in de Groep Woudrichem, werd er hard gewerkt om de verdediging van de groepsliniesector in zo goed mogelijke conditie te brengen. In officierskringen van het 43e Bat. L. W. I. werd er met succes voor gepleit om het onderofficierskader met een en ander uit de vestingoorlog bekend te maken.
Het stafbureau van het 43e Bat. L. W. I. stond als gevolg van de gewijzigde omstandigheden en de nieuwe taakopdrachten, zodra het bataljon het toegewezen Groepsvak der Nieuwe Hollandsche Waterlinie had ingenomen, zonder ophouden onder zware druk, vooral van bovenaf. Eerste luitenant Boelen, na hem vanaf eind november 1915 tweede luitenant De Vries, de luitenant-adjudant van het bataljon, die met ingang van september 1915 bovendien fungeerde als adjudant van het linkervak van de Groep Woudrichem, stond voor de

moeilijke opdracht om bij gebreke van een al te voortvarende en deskundige bataljonscommandant, tevens commandant van het linkervak, de stafzaken van het bataljon zo goed en zo kwaad als maar mogelijk was te organiseren en te regelen, mede aan de hand van de van de groepscommandant ontvangen bevelen, voorschriften en aanwijzingen.
Zonder twijfel was er bijzonder veel voor te bereiden en te regelen om de toegewezen liniesector in personeel opzicht in een behoorlijke staat van parate verdediging te brengen en te houden. Het al wat ouder personeel van het bataljon, dat vergrijsde tendensen had, wisselde frequent. Alle voorschriften en aanwijzingen voor de oorlogsvoorbereiding die van hogerhand afkwamen, werden in het stafbureau op Loevestein, alvorens zij konden worden afgedaan, opgeslagen in de 'bundel dreigend oorlogsgevaar'.
Het was vooral de luitenant-adjudant Boelen die in de eerste maanden, waarin het 43 Bat. L. W. I. zijn nieuwe posities had ingenomen, met klimmende onrust toezag dat die bundel urgente paraatheidsmaatregelen steeds dikker werd: er kwam gedurig meer bij dan er af ging. Het stafwerk is de luitenant-adjudant Boelen vrijwel over het hoofd gegroeid; het bezorgde hem letterlijk nachtmerries, zelfs toen hij voor een tijdje van zijn taak was ontheven.
Deze officier heeft zijn functie op Loevestein als adjudant van het linkervak van de Groep Woudrichem ongeveer drie maanden vervuld. Toen moest hij afhaken, naar op de duur bleek, voorgoed.
Het leven op fort Loevestein had zijn aantrekkelijkheden, maar het had bepaald ook zijn bezwaren. Bijna aan alle kanten door water omgeven leefde men er op de kop van een schiereiland, gevormd door de samenvloeiing van Maas en Waal. In het slot sleet men een sterk geïsoleerd bestaan, ook als was er in de mobilisatiejaren 1914-1918 een pontonbrug, een schipbrug, die een vaste verbinding legde van het slot naar het stadje Woudrichem. Bij ongunstige weersomstandigheden moest men om het fort te bereiken of te verlaten toch nog een eindweegs door het water waden, ook als men zich met een roeibootje van Gorinchem uit over de brede, soms heftig golvende Waal liet zetten. Loevestein zelf was door en door vochtig; comfort bood het nauwelijks. Het verkeerde in een uitermate slechte toestand van onderhoud.
Het dagelijks leven op het fort Loevestein voltrok zich in de mobilisatiejaren 1914-1918 nog onder precies dezelfde omstandigheden als enige eeuwen tevoren, toen Hugo de Groot er gevangen zat. Het enige verschil met toen was dat men in de jaren 1914-1918 op het fort over electrische verlichting kon beschikken, als tenminste deze primitieve energievoorziening niet door storing werd onderbroken. Voor deze verlichtingsvoorziening was Loevestein aangesloten op een centrale die ook de burgerij van, naar ik meen Woudrichem van electriciteit voorzag. Deze stond onder militair toezicht. Nu viel het op dat het regelmatig gebeurde dat er een korte stroomonderbreking zich 's avonds op een vast tijdstip voordeed, weliswaar niet elke avond, maar toch wel vrij frequent. Dan zaten Loevestein en de bewoners van naar ik dacht Woudrichem, maar anders was het Gorinchem, voor een aantal seconden door de uitval van de elctriciteit in het duister. Bij een pientere geest is toen de gedachte gerezen dat deze over een langere spanne tijds telkens terugkerende verduistering zo ongeveer steeds op hetzelfde tijdstip in de avond, steeds van zeer korte duur, niet geheel aan het toeval behoefde te worden toegeschreven. Goed, storingen waren gewoon, maar dan waren ze niet onmiddellijk verholpen, als men er ooit altijd wel de nauwkeurige oorzaak van kon achterhalen. Van hogerhand werd besloten hierover een discreet onderzoek in te stellen.

Na een tijdje zorgvuldige waarneming werd er succes geboekt. Wat bleek namelijk? Eén der militairen, die met het toezicht en het beheer van de electriciteitscentrale was belast, benutte stroomstoringen om zijn burgervriendinnetje in te seinen. Hij haalde voor een kort moment de handle over, waardoor er even een stroomstoring zich voordeed en hij was er zeker van dat zijn meisje zijn berichtje opving. 'Ik ga nu bij de centrale weg en kom naar je toe. Veel liefs en tot straks!'

Duurde een stroomstoring langer, dan was men op Loevestein en in de stad aangewezen op olie- of kaarsverlichting als het donker begon te worden. Een veldtelefooninstallatie gaf iets betere communicatie-mogelijkheden met de buitenwereld als vroeger. Maar voor het overige was het comfort op Loevestein gelijk aan dat wat er gevonden werd, toen Loevestein dienst deed als de staatsgevangenis van de Republiek.

Het leven der gemobiliseerde militairen op Loevestein was dan ook primitief en mannelijk. Het fort lag in een immense wijdheid van stilte en diepe eenzaamheid, ver van de bewoonde wereld, ook al rezen Gorcums torens van ver en was het vissersstadje Woudrichem op enkele honderden meters ervan slechts verwijderd. Het brede water van de Waal en het wat smallere van de Maas schiep, voor wie op Loevestein verbleef hield, een intens beleefd gevoelsisolement.

's Avonds, als het stafwerk tijdelijk tot rust was gekomen, zochten de officieren elkaars gezelschap op. Zo deden ook de onderofficieren onderling, evenals de manschappen, die met elkaar vertier zochten. Georganiseerde ontspanning werd er vrijwel niet geboden. De militairen op Loevestein waren op hun eenzame post bijzonder sterk op elkaar aangewezen.

Als men bij elkaar zat, kwamen al spoedig de kaarten op tafel. Onder de officieren werd er veel gebridged. Als men minder serieus wilde kaartspelen, kwam 'aanslaan' op eenentwintigen in aanmerking. De officieren leerden elkaar skaten. De luitenant-adjudant De Vries speelde later op zeer redelijk niveau bridge. Dat had hij zich op Loevestein eigen gemaakt. Maar, als gezegd, allerlei andere kaartspelen werden er ook beoefend. Het lag maar aan waar men zin in had. Goed bridgen eist een serieuse geestelijke inspanning; tenslotte stonden de hoofden van de officieren daarnaar ook niet altijd. Maar als men vrij van dienst was en bij elkaar zat, dan kwamen toch wel vrij snel de kaarten op tafel.

Onder het spel vloeide rijkelijk de alcohol, jenever bij de officieren, het goedkopere bier bij de minderen. In de mobilisatiejaren 1914-1918 is er op Loevestein heel wat afgekaart en gedronken, want onder het spel zijn er talloze flessen jenever leeggeschonken en ontelbare fusten bier uitgetapt. Maar bij kaarten bleef het niet. Altijd waren er wel goklustigen te vinden, die bereid waren geld in te zetten. Als er dan flink werd gedronken, werd er soms grof gewonnen en grof verloren. Het kwam wel voor dat een officier er zijn maandsalaris en meer bij heeft verspeeld. Op Loevestein heeft men toen wel met verhitte gemoederen tot diep in de nacht bij het kaartspel bijeengezeten om de gunsten van wispelturige Vrouwe Fortuna deelachtig te worden.

Was men het kaartspelen beu, dan kwamen de verhalen, grollen en grappen los.

Er zaten op Loevestein namelijk een relatief vrij groot aantal officieren van het Koninklijk Nederlands-Indische leger. De overste DE KOCK VAN LEEUWEN had Indische ervaring, maar er waren er meer.

De oud-Indisch gasten onder de officieren beschikten natuurlijk over een groot arsenaal sterke verhalen en kruidige moppen, die vroeger in de Indische societeit al de ronde hadden gedaan. Deze oud-Indische gasten hadden ogenblikkelijk bij het begin van de mobilisatie hun Indische soos-routine in het gezelschapsleven van de gemobiliseerde Nederlandse officieren geïntroduceerd. Dat was bepaald een succes. Onder deze oud-Indische militairen zaten inderdaad vreemde vogels, die voor een practical joke van formaat niet uit de weg gingen. Als er een goede gelegenheid zich voordeed werd er een feestje op touw gezet.
Een der bataljonsofficieren, de vroegere vriend en metgezel van de landelijk zeer bekende kleinkunstenaar Pisuisse, de eerste luitenant Max Blokzijl, veertig jaar later wegens landverraad ter dood veroordeeld en geëxecuteerd, heeft op Loevestein wel staaltjes van zijn cabaretkunst ten beste gegeven. Hij was onder de officieren van het 43e Bat. L. W. I. wel populair, ook al liet hij al toen wel een cynische kijk op het leven en zijn medemensen blijken.
Over zijn ervaringen met vrouwen uit de demie-monde wilde hij dan ook best wat kwijt. Daarbij was zijn thema: er deugt geen enkele vrouw. Zijn kennelijk zelf beleefde teleurstellingen in de liefde leverde hem allerlei bewijzen voor zijn minachting voor het vrouwelijk geslacht.
Op Loevestein zijn in die jaren wel spiritistische seances gehouden om de geesten van Hugo de Groot en van al die andere bekende figuren uit de vaderlandse geschiedenis die er in gevangenschap jaren hebben doorgebracht, op te roepen. Dat ging toen bij deze nachtelijke scenes bepaald niet kinderachtig toe. De spanningen liepen dan soms zo hoog op dat de aanwezigen de koude rillingen over de rug liepen. De oud-Indisch gasten wisten uit hun tropentijd zo ook nog wel het nodige aan te dragen. Die geloofden zonder meer, of ze nu wel of niet toegaven, in 'De stille kracht'.
Er waren onder de bataljonsofficieren kerels die hun amusementsinbreng hoogst suggestief wisten te brengen. In de grond van Loevestein zijn toen oorkonden ingegraven bedoeld om het verre nageslacht op de hoogte te brengen van de lotgevallen en van de stemmingen van hen, die in de mobilisatiejaren 1914-1918 op het fort een eindeloos schijnende, tijdelijke militaire bestemming hebben gevonden.
In die jaren is er op Loevestein heel wat afgelachen en afgevloekt. Aan vrouwen en meisjes was de toegang tot Loevestein absoluut ontzegd. Men zat er als mannen onder elkaar, ver over de honderd. De bezetting van Loevestein moet soms wel 300 soldaten, onderofficieren en officieren totaal hebben bedragen. Het was op Loevestein eenzaam. Er werd ruig geleefd, maar bij tijd en wijlen was het er ook wel gezellig. Een ieder trachtte er het beste van te maken wat er van te maken viel. Zat het tegen, liepen de spanningen op in deze harde mannenwereld, dan kon er rauw en gemeen worden gevloekt. Droog merkt de overste DE KOCK VAN LEEUWEN in een brief op: 'De adjudant Hoppener vloekt wel eens harder dan wel geoorloofd is'. De luitenant-adjudant CHR. L. DE VRIES had in zijn later leven altijd een arsenaal vloeken tot zijn beschikking waar een doorgewinterde zeeman jaloers op kon zijn.
De vloeken, die ik mij van hem herinnerde, heb ik wel eens geïnventariseerd: ze hebben allen hun Brabantse herkomst gemeen. Voor iedere gemoedsstemming was een passende vloek beschikbaar. CHR. L. DE VRIES kwam toch uit een respectabel predikantengezin!
De voeding in deze jaren was op Loevestein voortreffelijk. Van alles was er volop.

Zelf verbouwde men op het fortterrein groenten en aardappelen; voor de slacht werden er varkens gehouden! Het dagelijks leven was er goedkoop. Met turf gestookte potkacheltjes veraangenaamden op koude zomerdagen en tijdens vorstige winterdagen het vochtige verblijf der gemobiliseerde mannen in de kille fortruimten. Altijd streek toen wel rokerige damp van verbrande turf over het fort heen. Bij hoogwater van de rivieren leek Loevestein als een schip op het water te drijven. Het kon er koud en zuur zijn. Bij guur, nat weer werd er veel gehoest. De tuberculoseziekte waarde soms door het fort rond.

Nog vandaag de dag kan men zich op het fort Loevestein een uitstekend, vrijwel authentiek beeld vormen van de primitieve omstandigheden van het fortleven in de jaren 1914-1918. De nu verkrotte soldatenbarakken verkeerden toen in wat betere conditie maar ze waren al precies even vochtig, duister en ongemakkelijk als ze zich nu aan de toeristische bezoekers van Loevestein vertonen. De stafburelen zullen wel in het hoofdgebouw zijn gevestigd geweest. Van de eigenlijke burcht zal hoogstens een enkel vertrek werkelijk nog in gebruik zijn geweest. Misschien heeft het officiers-gezelligheidsleven zich voornamelijk daar afgespeeld. Uit verhalen krijgt men tenminste die indruk wel.

Na de eerste mobilisatie is er in kringen van Monumentenzorg bitter geklaagd over de slechte behandeling van de burcht en het fort door de gemobiliseerde militairen. Deze, van hun kant, hebben zich tegen aantijgingen heftig verweerd en zij hebben betoogd dat er reeds bij hun komst op het in deplorabele staat verkerende fort Loevestein door hen niets meer te ruineren viel. Hij lijkt stellig acceptabel. Loevestein wacht in 1972 trouwens nog altijd op een totale restauratie. Wat er op dat gebied incidenteel al is gebeurd, maakt niet de overtuigende indruk dat onze rijksoverheid het monument Loevestein voor de verre toekomst wil zeker stellen. Nog altijd ligt het slot in diepe eenzaamheid, vér van Den Haag.

Na drie maanden op Loevestein werkzaam te zijn geweest is luitenant-adjudant Boelen er finaal op afgeknapt. Na maanden van ongeregeld leven en ontbering te velde, onder meer tijdens het kamperen in grote legertenten bij meerdaagse manoevres en van intensieve geestelijke arbeid en aanhoudende spanning is deze officier, toen hij op Loevestein verbleef, er bijna onderdoor gegaan. Dagelijks dreigde het stafwerk hem boven het hoofd te groeien. Het primitieve, ongeriefelijke bestaan, op Loevestein, waar alles klam en vochtig was, heeft van hem zijn tol geeist. Met een longaandoening van tuberculeuse aard is hij tegen december 1915, nadat hij de herfst op het fort had doorgebracht, naar zijn woning in Helmond met ziekteverlof vertrokken. Na verloop van tijd is hij, zonder op Loevestein te zijn teruggekeerd, voor de militaire dienst afgekeurd. Ik veronderstel dat zijn ontslag uit de militaire dienst op gezondheidsgronden voor Boelen een persoonlijke tragedie is geweest. Het zal hem ernstig hebben teleurgesteld dat zijn al geruime tijd falende gezondheid hem tenslotte de capitulatie voor het ongerief van het mannelijk militair bestaan heeft afgedwongen. Het zal Boelen niet ongelegen zijn gekomen om in de burgermaatschappij te kunnen terugkeren na als landweerofficier vijftien maanden gemobiliseerd te zijn geweest, maar de wijze waarop zijn demobilisatie haar beslag heeft gekregen zal hem geen enkele bevrediging hebben gegeven. Ambitieus en conscientieus als hij was zal het hem hebben geschokt tot het besef te moeten komen dat zijn krachten op den duur tegen de moeiten en ontberingen van het militaire leven niet bestand waren gebleken. Daaraan heeft Boelen misschien zwaarder getild dan objectief gerechtvaardigd was.

Ook zijn opvolger, de luitenant-adjudant DE VRIES, zeven jaar jonger als hij, is af en toe lichamelijk onder zijn taak wel gebukt gegaan. Een aanwijzing daarvoor vormt een aantekening bij een in september 1917 van hem in het Kamp 'De Pan' bij Bilthoven gemaakte foto:

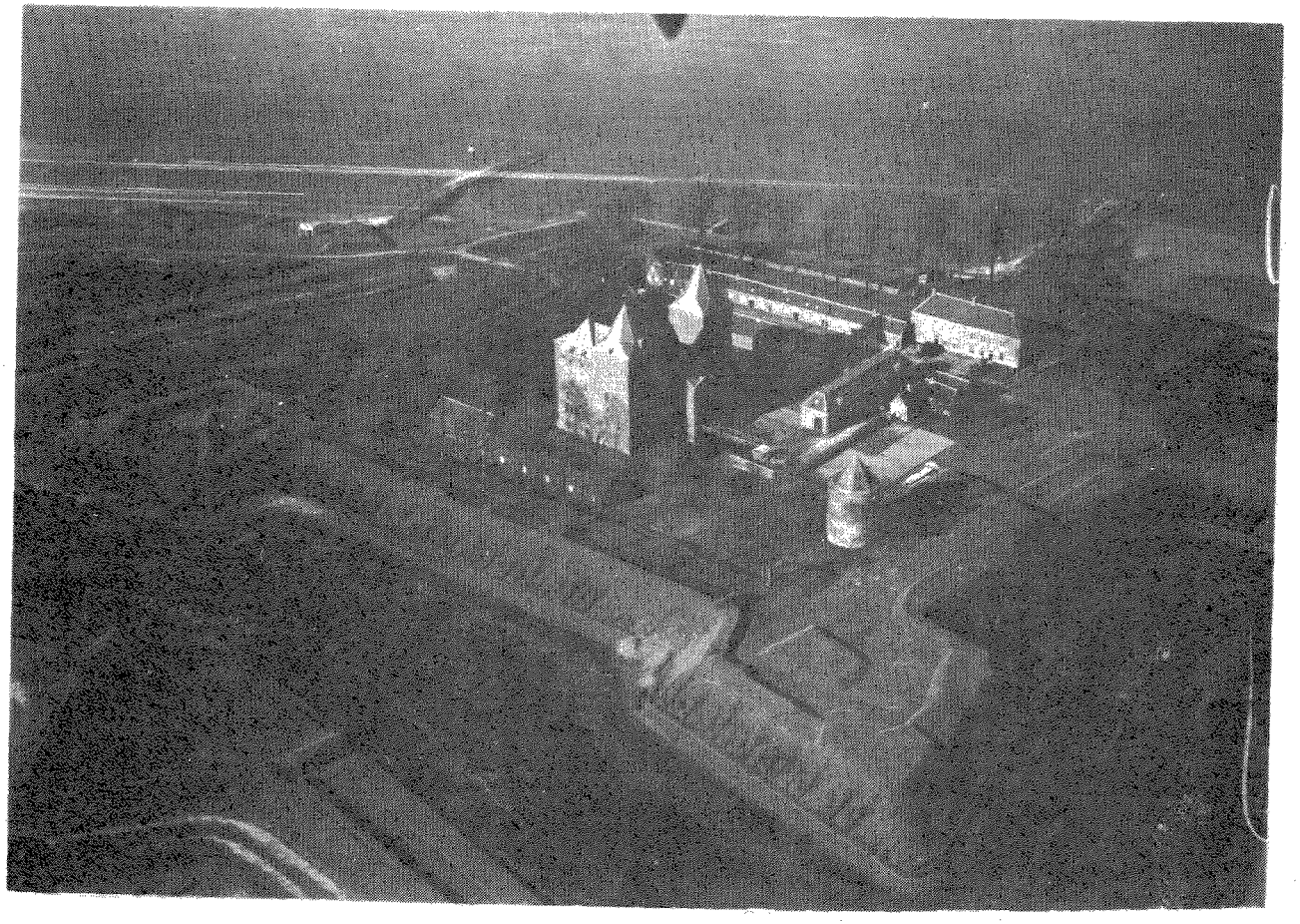
> 'Op last van den Gen. Majoor der Artillerie A. VAN DOORNINCK, Commandant Groep Woudrichem der Nieuwe Hollandsche Waterlinie, was ik als niet-ingedeeld officier meegegaan met het 43e Bat. L. W. I., dat met een Landweer-bataljon uit de groep Vreeswijk oefeningen hield in kamp 'De Pan'.
> Mijn verblijf in kamp 'De Pan' was door den Generaal bedoeld als gezondheidsmaatregel om op verhaal te komen na drukke bureaudienst'.

De generaal was zeker bezorgd dat ook DeVries het op den duur in fysiek opzicht zou laten afweten.
Toen Boelen eind november 1915 met ziekteverlof was vertrokken, is tweede luitenant De Vries van hogerhand aangewezen om zijn taak voorlopig waar te nemen. In verband daarmede heeft deze met zijn zieke collega enige correspondentie gewisseld. Hou zou interessant zijn kennis te kunnen nemen van de brieven die De Vries toen aan Boelen heeft geschreven. Ongetwijfeld zou men kennis kunnen nemen van de hangende problemen tijdens de taakoverdracht. Doch het is onwaarschijnlijk dat de brieven van De Vries en Boelen ook zijn bewaard gebleven, zoals wel het geval is met de twee brieven van Boelen uit deze correspondentie, die zich in origineel in mijn familie-archief bevinden. Na het voorgaande spreekt de inhoud van deze twee brieven genoegzaam voor zichzelf om er al te veel commentaar bij te moeten leveren.

'Helmond, 11 Dec. '15.

Amice,

Van de overste vernam ik, dat je mijne functie zoolang waarneemt. Hoe lang dit nog zal duren weet ik niet, thans lig ik nog te bed, tot hoe lang durf ik niet te zeggen. Ik ga evenwel goed vooruit.
Tevens vernam ik dat je mijne kamer in bezit hebt genomen. Ik behoef je zeker niet te zeggen, dat ik mijn eigendom in je goede zorg aanbeveel. Wil ook niet vergeten, met 't oog op inleveren en dergelijke, dat onder het aantal dekens eenige mijn privé eigendom zijn alsmede kussen en sloop.
Wilt ook het kastje niet verplaatsen, want er zitten eenige flesschen in, die bij verplaatsing licht zoude omvallen, breken en de inhoud zou dan mijn 'boel' bederven. Het zal wel onnoodig zijn je dit te schrijven, maar . . un homme averti en vaut deux.
Ik hoop dat je in de papierassen den weg hebt weten te vinden.
Je bent nogal secuur en dat zegt veel. Mocht je inlichtingen wenschen, schrijf maar, want ik droom nog van 'dreigend oorlogsgevaar'.
Je zult het leven onder elkaar op Loevestein wel niet ongezellig vinden, vooral niet bij je ouden compagniescommandant (reserve kapitein J. T. H. Batta, van het 13e Regiment Infanterie, geboren 1879 (C. de V.)).

Slot Loevestein met omliggende verdedigingswerken, ± 1935 (Foto afkomstig van de Sectie Militaire Geschiedenis van de Landmachtstaf te 's-Gravenhage).

Maar neem één raad van mij aan, doe als ik en gok nooit! Hoogstens wat 'aanslaan' of 21-en. Jij zult nu ook wel hebben leeren skaten! Heeft Galema nog verlof bekomen? En Bouwmeester zal er wel verfuifd uitzien.
Je moet maar niet op mijn schrift letten, want ik lig op mijn bed te schrijven.
Wilt aan alle heeren mijne hartelijke groeten doen, mede aan den adjudant Hoeppener en geloof mij gaarne

t a t"

(get.) HANS BOELEN

'Helmond 18 Dec. 1915.

Amice,

Dank voor je uitgebreid schrijven van 13 dezer, waarop ik eerst heden kon antwoorden, daar ik voor een paar dagen naar A'dam ben geweest. Thans lig ik weer op mijn bed, en is de hoest niet minder hevig dan vroeger, hoewel niet zoo veelvuldig.
Vooruitgang is er dus wel, maar niet zoo vlot. De verpleging laat natuurlijk niets te wenschen over. Juist omdat Loevestein niet te bereiken is, dan over de rivieren, moet ik het wel goed uitvieren, want half werk in deze is maar achterop. En als je dan zelfs door het water moet waden!
Hierbij eene verklaring van den dokter gelegaliseerd door den garnizoens- c. q. kantonnementscommandant. Wil mij bij gelegenheid eens opgeven hoe tractement bij ziekte geregeld is, daar ik hier met mijn burgersalaris mede rekening moet houden.
Als ik terug kom zal er wel heel wat papier zijn bijgekomen, maar ik hoop ook, dat de bundel 'dreigend oorlogsgevaar' dan zoover is, dat we 'theoretisch' den vijand kunnen afwachten en we, wat die zaken betreft, het hoofd rustig kunnen neerleggen.
Wordt de korp. MEEUWIS nog met Kerstmis sergeant of moet hij nog de geheele opleiding volgen? Bij de korporaals en manschappen voor de opleiding zijn voornamelijk die van de landstorm, want de staf bij ons bataljon was uitgeput. De laatste keer kreeg ik zelfs een half krankzinnige er bij.
Dank voor de zorg voor mijn hebben en houden. Je moogt evenwel gerust kussen en dekens in gebruik nemen. Ik meldde het alleen om abuisen te voorkomen bij inlevering e. d.
Alleen van mijn fiets mag je geen gebruik maken. Die moet BRASSER maar een beetje in 't vet zetten, want tegen de tijd dat ik weer op mag maar nog niet gewenscht is al naar Loevestein te gaan, kan ik hier als reconvalescent tevens de 3 weken zakenverlof nemen, want anders zou het bataljon mij misschien nooit meer terug zien. In dat geval laat ik de ziekte en zakenverlof samenvallen, in 't belang van den dienst natuurlijk.
Zit mevrouw GALEMA al in Holland?
Ik begrijp dat je het op Loevestein gezellig vindt. Als er maar wat bij elkaar zijn, dan is 't allicht om uit te houden.
Nu, houd je taai. Groeten aan allen.
Steeds gaarne tt"

(get.) HANS BOELEN

BIJLAGE. doktersattest.

'JOUSTRA

Spreekuur
alleen werkdagen
8-9 en $12\frac{1}{2}$ - $1\frac{1}{2}$.

L. S.

De heer J. BOELEN is door ziekte verplicht te bed te blijven.
Helmond, 6-12-15'

(get.) H. JOUSTRA
arts.

De in de eerste brief genoemde Galema is J. IJ. Galema in 1884 geboren en op 3 februari 1910 tot 1e luitenant bevorderd. Hij was een jaargenoot van de eveneens in 1884 geboren en per dezelfde datum tot 1e luitenant bevorderde Boelen.
Het echtpaar Galema woonde in Belgie (Turnhout). Mevrouw Galema heeft zich dus blijkens het gezegde in de tweede brief kennelijk eerst veel later uit Belgie in Holland bij haar gemobiliseerde echtgenoot gevoegd.

Tussen de regels van deze brieven door kan men het heimwee van Boelen naar de kameraadschappelijke sfeer van de officieren op Loevestein onder elkaar lezen.
Toch legde hij, zoals we eveneens vernamen, zich in het officiersgezelligheidsleven zelfbeperkingen op en hij beval zijn opvolger eenzelfde gedragslijn aan, met name ten aanzien van het gokken. Ook aan drank zal Boelen zich nooit te buiten zijn gegaan. Deze terughoudendheid in het gezelligheidsleven van mannen onder elkaar, of het nu studenten of officieren zijn, wordt licht uitgelegd als stroefheid en voortkomende uit ingegeven door een hautaine levenshouding. Boelen zal zich toen als gevolg van zijn slepende kwaal wel hebben doen kennen als een tot introvertie geneigde man, zonder dat de samenhang van het een methet ander gemakkelijk doorzien kon worden. Een negen jaar jongere oud-officier-collega van Boelen uit die tijd schetste mij de luitenant-adjudant Boelen als volgt: 't Was een grote kerel!' Hij herinnerde zich nog goed dat hij met zijn gezondheid tobde'.
Hij was in Helmond bankier; hij kwam voor zakenverlof in aanmerking'.
Hij besloot:'Ik vond hem een hautaine man'.
De opvolging van luitenant-adjudant Boelen was, zo blijkt uit diens brief, geen 100% uitgemaakte zaak. Voor deze post waren waarschijnlijk meer kandidaten.
De overste DE KOCK VAN LEEUWEN zal hierin wel niet zelfstandig hebben kunnen beslissen; daarvoor werd hij gedurig teveel op zijn vingers gekeken. De commandant van de Groep Woudrichem, de kolonel VAN DOORNINCK, zal wel degene zijn geweest die bij de benoeming de doorslag heeft gegeven, waarbij hij zich vooral zal hebben laten leiden door twee overwegingen. De te benoemen functionaris moest een bekwame, hardwerkende jonge officier zijn, die daarbij over voldoende tact beschikte om met zijn bataljonscommandant, de overste DE KOCK VAN LEEUWEN, een goede dagelijkse omgang te kunnen onderhouden.

Boelen zal vooral verrast zijn geweest door de jeugdige leeftijd van zijn voorlopige opvolger, die zeven jaar jonger was dan hijzelf. Zijn baan vroeg wel het nodige overwicht, terwijl De Vries in december 1915 toch nog pas 24 jaar oud was!
Voor de benoeming van De Vries tot de post van luitenant-adjudant heeft VAN DOORNINCK wellicht zwaar laten wegen, het feit dat indertijd de toenmalige vaandrig De Vries een netelig grensincident zeer correct had afgewikkeld onder stipte naleving van de door de Nederlandse regering pijnlijk nauwkeurig nageleefde neutraliteitsvoorschriften ten opzichte van de belligerente naties, zonder dat gebleken was dat betrokkenen in hun gevoelens waren gekrenkt. De Vries is tot tweede luitenant benoemd, kort na dit voorval, waarvan ik behalve de mondelinge overlevering momenteel ook een zeer sobere beschrijving in het handschrift van DE VRIES op de achterzijde van een foto bezit, luidende:

'Hollandsche en Duitsche grenswacht bij paal 230 te Wernhoutsbrug bij Zundert. October 1914.
Commandant der Hollandsche grenswacht Vaandrig C. L. de Vries (naast de grenspaal). Hollandsche grenswacht was hier personeel van de 1e Cie 43e L. W. I. uit Zundert, de Duitsche grenswacht waren matrozen uit Antwerpen.
Op dezelfde plaats heb ik persoonlijk de broer van Prins Hendrik ontvangen, die in Duitsche dienst was in Frankrijk en een onderhoud wenschte met Z. Koninklijke Hoogheid. Deze verscheen niet en moest de Mecklenburgsche Prins onverrichter zake terugkeeren naar het front'.

Uit mondelinge overlevering is mij bekend dat dit grensindident naderhand aanleiding tot verschillende officiële onderzoeken heeft gegeven. Toen ik enige jaren geleden naar de officiële lezing van dit voorval, waarvan ik toen slechts de mondelinge traditie kon weergeven, informeerde bij het hoofd van de Sectie Krijgsgeschiedenis van de Staf van de Bevelhebber der Landstrijdkrachten ontving ik diens schrijven d. d. 8 mei 1970, no. 169/70, waarin onder punt 5. als volgt wordt geconcludeerd:

'Officiële rapporten zijn voorzover dezerzijds bekend over deze affaire niet verschenen. Waarschijnlijk heeft de Brigade of Divisiestaf ergens genoteerd dat er een dronken Duitse officier aan de grens was geweest, maar tijdig werd weggewerkt en is daarna door commandant veldleger een onderzoek ter plaatse gelast'.

Inmiddels is mij gebleken dat er in particulier bezit nog berust, een uitvoeriger beschrijving van dit incident van de hand van de toenmalige vaandrig De Vries, waarvan ik tot dusver helaas nog geen inzage heb kunnen nemen. Ik vertrouw evenwel dat ik voornoemde militaire historicus te zijner tijd aan de hand van deze uitvoeriger beschrijving voldoende aanknopingspunten kan verschaffen om hem in staat te stellen te verifiëren dat de broer van wijlen Z. K. H. Prins Hendrik zich toen aan de grens niet als een dronken Duitse officier heeft gepresenteerd!
De Vries heeft zijn functie van Adjudant van de Staf van het 43e Bat. L. W. I. tevens luitenant-adjudant van het linkervak der Groep Woudrichem van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, vervuld van december 1915 tot 1 december 1919.

Eén van de hoogtepunten van zijn verblijf op Loevestein heeft ongetwijfeld het bezoek van Z. K. H. Prins Hendrik aan Loevestein betekend. Een courantenbericht maakte daarvan destijds als volgt melding.

'Koninklijk Bezoek. Men schrijft ons:
'Woensdagmorgen bracht Z. K. H. Prins Hendrik een bezoek aan fort Loevestein. Hij was vergezeld door den Luit. Kolonel Nijpels en den burgemeester van Gorinchem. Hij werd ontvangen door den Luit.- Adj. van B. L. W. I. Chr. L. de Vries, bezichtigde het fort en liet zich betreffende een en ander inlichten door den fortcommandant de kapitein Batta, om 1 uur keerde Z. K. H. tevoet over de Maas naar Woudrichem terug. Aan de overzijde van de Waal bemerkten wij H. M. de Koningin, die nabij fort Vuren vertoefde, terwijl een harer hofdames een schets maakte van de met ijs bedekte Waal en fort Loevestein op den achtergrond.
Opmerkelijk is wel, dat terwijl het den soldaten strengelijk is verboden de rivier over te steken, het ijs sterk genoeg bleek om de Koninklijke auto te dragen'.

De Naam- en Ranglijst der Officieren van het Nederlandsche Leger, 1916, verstrekt ons de opgave van de bij het 43e Bat. L. W. I. ingedeelde officieren. De overige bij dit bataljon fungerende officieren, onder wie bijvoorbeeld de kapitein Batta en de luitenant-adjudant De Vries behoorden tot andere regimenten en waren bij 43e Bat. L. W I. gedetacheerd. Kapitein J. T. N. Batta behoorde tot het 13e Regiment Infanterie, tweede luitenant Chr. L. de Vries tot het 8e Regiment Infanterie.
Landweer.
District Eindhoven (43e Bataljon).

Lt.- Kol. - Comm.	KOCK VAN LEEUWEN, A. W. A. DE
Kapt. d. Inf.	VERSFELT, A. A.
Kapt. d. inf.	BEEK, A.
1e Lt. d. inf.	SCHRÖDER, J. R. F. J.
1e Lt. d. inf.	BOELEN, J. C. J.
1e Lt. d. inf.	GALEMA, J. Y.
1e Lt. d. Inf.	ROCKLAND, F J. A
1e Lt. d. Inf.	JONGE, P. DE
1e Lt. d. Inf.	BROEK, H. E. J. VAN DEN
1e Lt. d. Inf.	SPEERSTRA, U. A.
1e Lt. d. Inf.	KLEI, E. VAN DER
1e Lt. d. Inf.	WIRDS, F. B. F.
2e Lt. d. Inf.	VEN, V. T. VAN DE
2e Lt. d. Inf.	JANSSEN, J. C.
2e Lt. d. Inf.	SMITS, F. G.
2e Lt. d. Inf.	BERGH, H. A. J. J. VAN DEN
1e Lt. Kwm.	SCHOUTSEN, W.

In zijn brief d. d. 25 maart 1931 aan zijn voormalige luitenant-adjudant De Vries ziet de

overste A. W. A. DE KOCK VAN LEEUWEN als volgt terug op zijn bataljons-commando tijdens de mobilisatie 1914-1919:

'Ik behoud gaarne de aangenaamste herinneringen aan het 'Siberisch' L. W. bataillon dat zoo lange jaren onder de wapens heeft gestaan en zoovele wederwaardigheden heeft meegemaakt, in 't bijzonder aan de Staf, die zoo hard gewerkt heeft om het bataillon in het Veldleger een eervolle plaats te geven. De dienst in de Waterlinie was uiteraard deprimeerend, en voor de staf zeker nog moeilijker om een goede militaire geest en kameraadschap te handhaven, want zonder medewerking, vertrouwen en waardeering wordt militairement niets gepresteerd, zooals je zeer terecht zegt'.

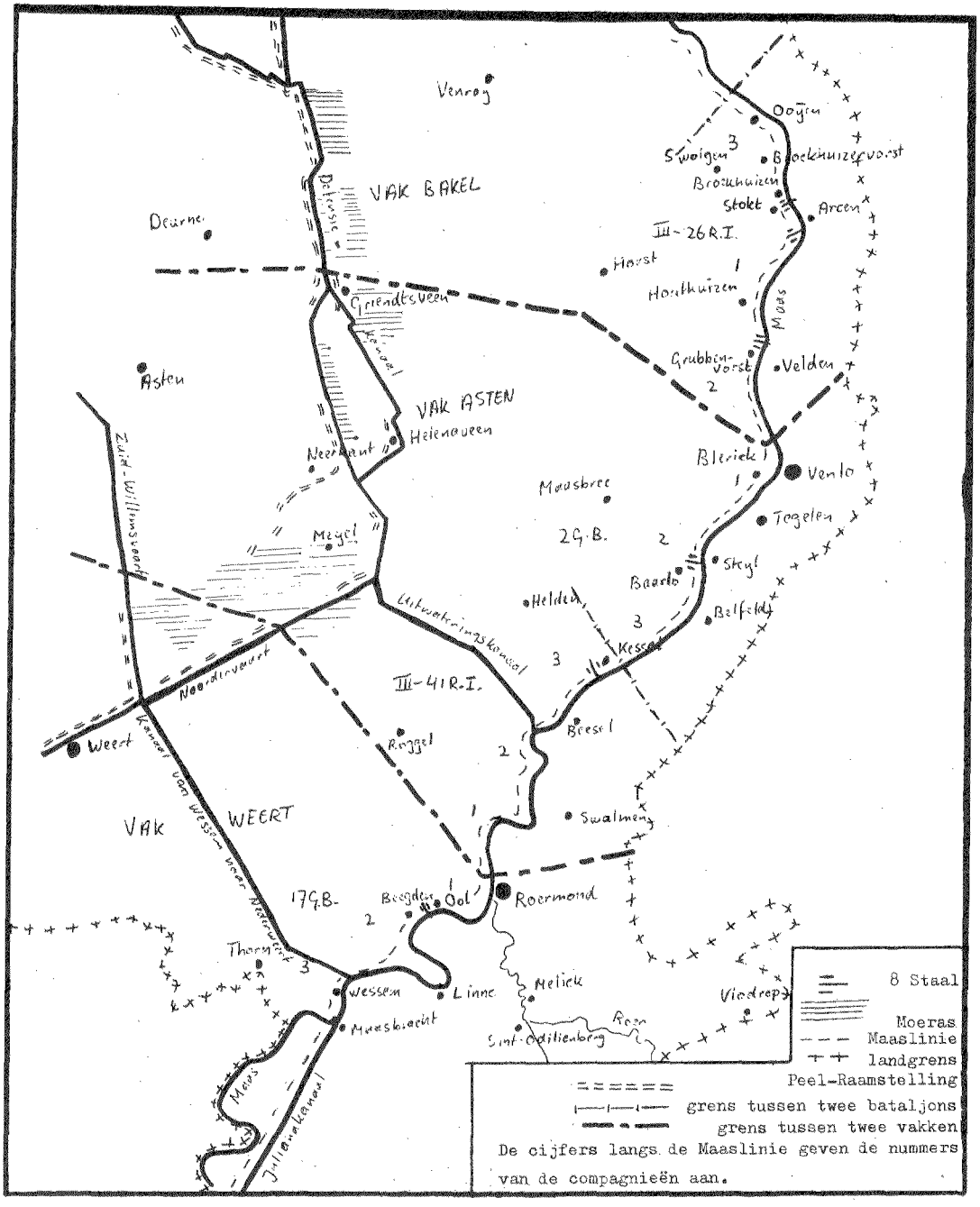
De herinnering aan het tijdens de jaren 1914-1919 gemobiliseerde 43e Bat. L. W. I. bleef mede bewaard door een serie foto's en door afbeeldingen in een in november 1915 in druk verschenen Herinneringsalbum, waarin evenwel foto's van de Overste DE KOCK VAN LEEUWEN en van luitenant-adjudant Boelen niet worden aangetroffen.

Drs J. P. C. M. van Hoof:

DE 8 STAAL IN DE MAASLINIE, 10 MEI 1940 (II).

De kazematten in vak Weert, in totaal 43 stuks, werden bezet door drie compagnieën van het 17e Grensbataljon, kortweg genaamd 17 G. B., De 2e compagnie (2-17 G. B.) had de middelste sector van dit vak te bewaken, dat wil zeggen de Maasoever tussen de stuw bij Linne en de rivierbocht even ten zuiden van Roermond (zie kaart). Aan weerszijden van de aanlegsteiger van het veer bij Ool, even ten noorden van Beegden, stonden een stuk Pag en een 8 Staal opgesteld, deze laatste onder commando van wachtmeester Braun.
In de loop van de ochtend van 10 mei slaagden de Duitsers erin in de sectoren van 1-17 GB., bij Roermond, en van 3-17 G. B , bij Wessem, de Maas over te steken. Nu de vijand in de aangrenzende delen van het door zijn onderdeel verdedigde gebied de overhand had gekregen, achtte de commandant van de 2e compagnie het zinloos de ingenomen geveschtsopstellingen bezet te houden en gaf om 3 uur 's middags zijn manschappen het bevel hun locaties te verlaten en zich naar Beegden te begeven. Hier werden zij, samen met enkele militairen van de 1e compagnie, die ook naar dit dorp waren uitgeweken, gevangen genomen. Het is niet bekend wat er met het stuk 8 Staal is gebeurd. Waarschijnlijk heeft de bemanning het onklaar gemaakt alvorens gehoor te geven aan het bevel om de stelling te verlaten.
Van het vak Asten, gelegen tussen Roermond en Venlo, werd het zuidelijke gedeelte, lopende van Roermond tot Kessel, bezet door het 3e bataljon van het 41e Regiment Infanterie (III-41 R. I.), het noordelijke, van Kessel tot Venlo, door het 2e Grensbataljon (2 G. B.).
Bij de 3e compagnie van eerstgenoemd onderdeel waren twee Pags en één Staal ingedeeld. Deze laatste stond met een van de twee andere vuurmonden in stelling bij het veer ten zuiden van Kessel.
De commandant van beide stukken Pag, de vaandrig Pollen, kreeg bij het uitbreken van de strijd in de vroege ochtend van 10 mei van zijn compagniescommandant (c. c.) opdracht

deze twee stukken geschut en de 8 Staal te laten vuren op de vijandelijke artillerie, die op de andere oever stond opgesteld en voortdurend de Nederlandse kazematten beschoot. Volgens de stukscommandant van de 8 Staal, sergeant C. J. Udo, gaf de c. c. hem dit bevel persoonlijk, toen deze in zijn stelling kwam. Na het eerste schot raakte het sluitstuk van deze vuurmond in het ongerede. Bovendien kwamen na deze eerste beschieting alle drie de vuurmonden nu zelf onder zwaar vuur te liggen. Rond 9 uur trokken Udo en de stuksbemanning van de 8 Staal zich terug op de commandopost van de c. c.. De manschappen en de commandant van de bij het veer opgestelde Pag deden hetzelfde. Inmiddels werden de stellingen aan de Maas vanaf de zijkant en in de rug door Duitse troepen aangevallen. De c. c. zag ervan af om met het geringe aantal manschappen waarover hij nog beschikte, een tegenoffensief uit te voeren. Met degenen die zich rond de commandopost hadden verzameld, begaf hij zich vanuit Kessel via Helden en Meyel naar Neerkant en kreeg opdracht daar in stelling te gaan. Rond middernacht trok deze groep volgens een daartoe gegeven bevel naas Asten.
Na de dag daarop een stuk weg langs de Zuid-Willemsvaart bezet te hebben gehouden, werd dit restant van 3-III-41 R. I., waaronder vermoedelijk de stuksbemanning van de 8 Staal, in de vroege avond van 11 mei gevangen genomen.
2 C. B., dat, zoals gezegd, in het noordelijke deel van het vak Asten stond opgesteld, had ook een 8 Staal binnen zijn gelederen. Het was ingedeeld bij de 2e compagnie van dit bataljon en had een plaats gekregen bij Baarlo, bij het pontveer naar Steyl. Het zou hier een stuk Pag vervangen dat zou worden overgebracht naar een locatie in de Peel-Raamstelling, maar men wachtte nog op bericht waar deze vuurmond precies naar toe moest. Daarom bleef deze Pag uiteindelijk bij het veer staan en werd het daar opnieuw in stelling gebracht.
Op 10 mei, om 4 uur 's morgens, werden de stellingen bij het veer beschoten door vijandelijke mitrailleurs, die daar tegenover op de andere Maasoever stonden opgesteld op het terrein van het Missiehuis in Steyl. De 8 Staal en de zware mitrailleur uit een nabij gelegen kazemat beantwoordden dit vuur, waarna er vanuit het klooster niet meer werd geschoten. In de uren daarop was het rustig. Vanuit Baarlo kwam een vrachtwagen met munitie, onder meer bestemd voor de 8 Staal en de Pag, maar deze voorraad is vermoedelijk niet meer gebruikt. Rond 8 uur kwamen op de andere oever een Duitse pantserwagen en een licht kanon in stelling. Deze begonnen de kazematten te beschieten, waarna een vuurgevecht ontbrandde dat enkele uren duurde. In het begin van de middag werd de bezetting van deze bunkers door Duitse troepen, die inmiddels op een ander punt de Maas waren overgestoken, in de rug aangevallen en gevangen genomen. De stuksbemanning van de 8 Staal is vermoedelijk met die van de nabij gelegen Pag naar de commandopost van de c. c. gegaan en onder diens leiding vandaar naar de Peel-Raamstelling getrokken.
III-26 R. I. en 1-41 R. I. hadden de verdediging toegewezen gekregen van dat deel van de Maaslinie dat in het vak Bakel viel. Eerstgenoemd bataljon nam het zuidelijke gedeelte voor zijn rekening, dat wil zeggen het stuk vanaf Venlo tot even benoorden Ooijen. Dit was op zijn beurt weer in drieën verdeeld, in elk waarvan één compagnie stond opgesteld.
De 8 Staal die zich bij 2-III-26 R I. bevond, stond bij het pontveer op de weg van Grubbenvorst naar Velden. Het nam een stelling in waarin kort tevoren een Pag had gestaan.
Ook deze zou worden overgebracht naar de Peel-Raamstelling, maar ook hier was daaromtrent

Kaart van Midden-Limburg met een gedeelte van de Maaslinie en de Peel-Raamstelling.

geen nader bericht ontvangen. Het hier geplaatste stuk 8 staal bleek niet alleen antiek te zijn maar ook gebreken te vertonen. Tijdens een inspectie constateerde men dat het sluitstuk was vastgeroest, reden waarom de plaatselijke dorpssmid werd geroepen om dit euvel te verhelpen. Hoewel het kanon nu bruikbaar was, heeft het op 10 mei niet aan de strijd deelgenomen. De commandant, wachtmeester P. van Putten, meende namelijk met zijn 8 Staal alleen op vecht- en pantserwagens te mogen schieten. Groenewoud wijdt in een artikel in Ons Leger van oktober 1963 deze gedachenkronkel aan de verkeerde interpretatie van een passage in een brief van het Algemeen Hoofdkwartier van 10 april 1940, waarin stond dat brisantgranaten zonder slagkwikpijpje tegen vechtwagens gebruikt dienden te worden.
Hoe dan ook, de 8 Staal is in dit deel van het Maasfront niet in actie gekomen. In plaats daarvan begonnen de bedieningsmanschappen in de ochtend van 10 mei bij de nadering van Duitse infanteristen aan de overzijde van de rivier met hun geweren op hen te schieten, waarbij zij voortdurend dekking moesten zoeken tegen vijandelijke beschietingen.
Rond 9 uur gelukte het de Duitsers in de buurt van het veer de Maas over te steken.
De stuksbemanning trok zich daarom terug op Grubbenvorst, waar alle manschappen gevangen genomen werden op Van Putten na. Deze hield zich hier eerst enige tijd schuil en vluchtte de volgende dag, in burgerkleding gestoken weg.
De 1e compagnie van III-26 R. I. , die de sector tussen Houthuizen en Stokt verdedigde, had naast een stuk Pag de beschikking over een 8 Staal. Deze had een positie ingenomen tegenover Arcen. Toen de Duitsers op 4 uur in de ochtend de Maas hadden bereikt en het vuur hadden geopend, liet de commandant van dit kanon, wachtmeester J. Kuipers, een schot lossen op het dorp Arcen. Een vijandelijk verkenningsvliegtuig markeerde de positie van de 8 Staal met vuur- en lichtsignalen, waarna op de stelling van dit stuk een hevige beschieting volgde door een Duitse batterij. In een schriftelijke verklaring, gevoegd bij de gevechtsverslagen van 10 mei, meldt Kuipers dat het door dit heftige vuur niet mogelijk was met zijn 8 Staal ten tweede male een schot te lossen. Sergeant Lingbeek, die in een naburige infanterieopstelling verbleef, verklaarde echter in zijn verslag van de strijd dat, naar Kuipers hem later had meegedeeld, door het afgegeven schot de loop van zijn 8 Staal was gescheurd.
De stuksbemanning, waarvan één soldaat sneuvelde en een ander gewond raakte, werd, nadat de vijand de westelijke oever had bereikt, krijgsgevangen gemaakt.
Ook bij 3-III-26 R. I. bevonden zich zowel een 8 Staal als een Pag. Ze stonden naast elkaar in stelling bij de pont bij Broekhuizen. Reeds vroeg in de morgen van de tiende mei kwamen de Duitsers over de weg die op de andere oever naar het veer liep, op de rivier af.
De gehele compagnie lag toen al paraat in haar gevechtsposities. Bij de nadering van de vijand, of mogelijk al eerder, kwam het bevel af de pont in de lucht te laten vliegen.
Dit mislukte echter: het vaartuig bereikte met aangezette motor onbeschadigd de overkant, terwijl de daarop aangebrachte springlading, die halverwege de overtocht had moeten detoneren, niet ontplofte. Daarom gaf de c. c. de commandant van de 8 Staal, sergeant D. S. Tuynman, opdracht met zijn vuurmond op de pont te schieten en deze zo tot zinken te brengen. Deze onderofficier, een kustartillerist, had totaal geen ervaring met het bedienen van het stuk; bovendien waren niet alle richtmiddelen aanwezig. Hij liet een brisantgranaat afvuren, maar deze miste het doel volleidg. Inmiddels begonnen de Duitsers vanaf de andere oever met mitrailleurs en geweren hevig op de stelling te schieten.

Tuynman liet een deel van de stuksbemanning dekking zoeken. Daarna bracht hij zijn 8 Staal, die door de terugloop bij het afgaan van het schot van het plankier was afgereden, met drie van zijn soldaten weer in stelling, richtte het stuk, liet het laden en gaf bevel tot vuren. Toen het schot afging ontsnapte uit het sluitstuk zeer veel gas, zodat de weggeschoten brisantgranaat niet verder kwam dan de uiterwaard van de westoever. Bovendien ontplofte hij niet. Hoewel de pont dus niet tot zinken gebracht werd, konden de Duitsers er niet meer overvaren, omdat een bij de compagnie ingedeelde matroos ondanks het vijandelijke vuur de kabels van het vaartuig op de eigen oever had weten los te maken.
Door de hevige beschieting was het voor Tuynman onmogelijk het sluitstuk van zijn 8 Staal, dat niet meer open ging, te onderzoeken. Eerst hield hij zich samen met zijn manschappen schuil in de nabij gelegen stelling van de Pag, maar zond hen later een voor een naar de bebouwde kom van Broekhuizen, dat op zeer korte afstand lag. Hier verschanste hij zich met zijn mannen op bevel van de commandant van de 1e sectie van de compagnie in een der huizen aan de kant van de Maas en nam de Duitsers onder vuur. Hoewel de stuksbemanning nauwelijks enig schietonderricht had gekregen, was de uitwerking van haar schoten redelijk. Het aangrenzende pand, waarin de commandopost van de sectie gevestigd was, werd echter getroffen door vijandelijk artillerievuur. Tuynman kreeg daarom van de c. c. bevel zich terug te trekken naar een punt achter in het dorp. Met de sectiecommandant trachtte hij vervolgens weer positie te kiezen in een huis aan de Maas maar dit mislukte. Kort daarop verloor hij het verband met de sectie. Hij besloot daarom met zijn mannen naar de c. c. te gaan, die zich in het noordelijker gelegen Broekhuizervorst bevond. Toen bleek dat deze intussen zijn post naar Swolgen had verplaatst en de Duitsers de Maas waren overgestoken, begaf hij zich eveneens naar dit dorp. Van hier werd hij met zijn groep doorgezonden naar Deurne en Helmond en kwam hij de dag daarop in Liehout aan.

C. A. Heshusius:

BOEKBESPREKINGEN

Henk Salleveldt. Het woordenboek van Jan Soldaat in Indonesie. A. W Sijthoff, Alphen aan den Rijn 1980. ISBN 90 218. 2620. 8. 223 pagina's - geillustreerd. Prijs: *f* 19, 50.

Zojuist verscheen een uiterst interessant boekwerkje over een brok jonge Nederlandse militaire geschiedenis van de hand van Henk Salleveldt, pseudoniem van een lid van onze vereniging, L. Verhoeff, kolonel der Artillerie b. d., oud-correspondent van de afdeling 'militaire folklore'.
De militairen van de Koninklijke Landmacht in Indonesie in de jaren 1945 tot 1950 spraken een heel eigen taal: zij doorspekten de algemene spreektaal met een groot aantal kenmerkende woorden en uitdrukkingen. Deze speciale militaire spreektaal en een aantal verwante zaken heeft de auteur op knappe en deskundige wijze geinventariseerd en smakelijk alfabetisch gerangschikt, maar dat niet alleen: hij doet dit ook nog met een opgewekte en welwillende sportieve humor, die ook voor een buitenstaander geheel begrijpelijk en aanvaardbaar is, waarbij hij niet schroomt om ook de minder oirbare kreten te noemen en te ontleden, zonder daarbij te populair of te neerbuigend te worden.

De uitzending van meer dan 125. 000 Nederlandse militairen voor lange tijd over zee naar Indonesië van wie er ruim 109. 000 man tot de K. L. behoorden, was de grootste en langdurigste militaire operatie die Nederland ooit heeft ondernomen. Dit gebeuren heeft in de tijd zo kort na de oorlog een enorme indruk gemaakt, zowel op de betrokkenen zelf als op hun wijde omgeving. Helaas is over deze periode - waarom toch? - zo vreselijk weinig leesbaars geschreven.
Henk Salleveldt heeft een aspect van deze tijd goed beschreven: hij is zelf met de K. L. mee geweest en weet waarover hij schrijft en voor wie hij het schrijft. Hij zegt het aldus: ' . . . Voor al die 125. 000 (. . .) Zij vormden de beste strijdmacht die Nederland ooit heeft gehad en tot hen te hebben behoord ervaar ik nog steeds als een groot voorrecht'.
Dit boekwerkje lezend proeft men letterlijk de tropen en voelt men het leven van Jan Soldaat. De illustraties zijn geestig en representatief gekozen. Ook de algemene militaire toestand wordt kort en kundig in de tekst verwerkt. Voorwoord en inleiding mogen er wezen.
Als men het uitgelezen heeft weet men al verrassend veel over deze zo merkwaardige periode die toch nog niet eens zo ver van ons weg ligt.

Drs. J. P. C. M. van Hoof:

H. W. Koch. Over hellebaarden, donderbussen en huurlingen. Het krijgsbedrijf in de middeleeuwen. Elsevier, Amsterdam/Brussel '80 256 pagina's ISBN 90. 10. 02693. 0. geïllustreerd. Prijs: ƒ 69, 50.
Oorspronkelijke titel: Medieval Warfare. Vertaling: R. C. C. de Savornin Lohman, J. C. D. Meyknecht-Grossouw en W E. Smelt.

De oorlogvoering in de middeleeuwen is in het verleden al meermalen het onderwerp van uitgebreide studie geweest. De resultaten van deze onderzoekingen zijn o. m. te vinden in boeken zoals 'L art militaire et les armees au moyen âge en Europe et dans le proche Orient' van de grote Franse medievist F. Lot (2 delen, verschenen in 1946), 'History of the art of war in the Middle Ages' van C. Oman (2 delen, verschenen in 1924 en herdrukt in 1960) en 'De krijgskunst in West-Europa in de Middeleeuwen' van de Belgische historicus J. F. Verbruggen(verschenen in 1954). In 1978 verscheen bij Bison Books Ltd. in Londen het boek 'Medieval Warfare', geschreven door dr Hannesjoachim Wilhelm Koch, docent geschiedenis aan de universiteit van York. De auteur, een Duitser van geboorte, die na de Tweede Wereldoorlog in Engeland ging wonen, heeft al een aantal boeken over de twintigste-eeuwse geschiedenis op zijn naam staan. Elsevier, dat in 1977 al een in oorsprong engelstalig boek uitgaf over een aanverwant onderwerp, namelijk de heraldiek, bracht 'Medieval Warfare' onlangs in vertaling uit onder de titel 'Over hellebaarden, donderbussen en huurlingen'.
In tegenstelling tot de eerder genoemde boeken over de middeleeuwse oorlogvoering is onderhavig werk rijk voorzien van afbeeldingen, waarvan vele in kleur.
Verder is het geschreven in een gemakkelijk leesbare, populair-wetenschappelijk gestelde taal. Het resultaat is zeer de moeite waard, alhoewel er hier en daar wel iets op aan te merken valt, maar daarover straks.
Koch besteedt in zijn boek onder meer aandacht aan de militiare aspecten van feodaliteit en ridderschap en aan de kruistochten. Verder gaat hij na hoe in de diverse tijdperken binnen de middeleeuwen vestingen zijn gebouwd en de belegeringsoorlog is gevoerd.

Voor belangrijke zaken als de opkomst van de infanterie en het vuurgeschut (kanonnen, de eerste 'gewerен' e. d.) zijn aparte hoofdstukken ingeruimd. De auteur eindigt zijn betoog met een uiteenzetting over de ontwikkeling van de oorlogvoering in de Nieuwe Tijd, en wel met name in de zestiende eeuw. Op het eerste gezicht wekt dit bevreemding, zeker als men weet dat de ondertitel van het boek luidt: Het krijgsbedrijf in de middeleeuwen.
Koch legt hiervoor verantwoording af in het inleidende hoofdstuk. De grens tussen middeleeuwen en Nieuwe Tijd is moeilijk te trekken. Historici leggen de caesuur graag rond 1500, maar één zo'n jaartal als strikte scheiding tussen twee hoofdtijdperken is natuurlijk altijd vrij willekeurig. Bepaalde ontwikkelingen die qua karakter duidelijk tot de Nieuwe Tijd gerekend mogen worden, beginnen vóór dat jaar, andere, die juist middeleeuws van aard zijn, lopen pas ver na 1500 ten einde. Aangezien Koch in de oorlogvoering in de zestiende eeuw nog veel middeleeuwse elementen ziet, sluit hij zijn beschrijving van het krijgsbedrijf in de middeleeuwen dan ook af rond het jaar 1600. De om zijn jaar van plaatsvinden bij velen zo bekende slag van Nieuwpoort wordt dan ook als laatste behandeld in het appendix, waarin de auteur een nauwkeurige beschrijving geeft van de belangrijkste veldslagen in middeleeuwen en zestiende eeuw. Nog onduidelijker dan die tussen middeleeuwen en Nieuwe tijd is de grens tussen oudheid en middeleeuwen. Terecht vangt Koch zijn verhaal aan in het vroeg-Romeinse keizerrijk met de strijd tussen Romeinen en Germanen.
Het is jammer dat een aantal van de prachtige afbeeldingen in het boek niet scherp zijn afgedrukt. Vermoedelijk is dit het gevolg van het feit dat men foto's van afbeeldingen die in hun originele vorm erg klein zijn, zoals miniaturen rond een geïllustreerde hoofdletter in een middeleeuws manuscript, op een te groot formaat heeft afgedrukt. Een andere onzorgvuldigheid is dat op een enkele plaats (pagina 14) een afbeelding onderste boven in het boek is terechtgekomen. Verder lijkt het me niet juist dat er in een hoofdstuk over de steden in de middeleeuwen een luchtfoto van de vesting Naarden in haar laat-zeventiende-eeuwse vorm staat afgedrukt. Dit kan de lezer de foute gedachte wekken dat de uitgebreide vestingwerken die op de foto te zien zijn er ook al in de middeleeuwen waren. Een andere poging om dit boek te 'vernederlandsen', want vanuit dat oogpunt is deze foto waarschijnlijk in dit boek geplaatst, is mijns inziens beter geslaagd. Ik doel hier op de tekeningen van mechanisch geschut (blijden e. d.) welke eerder waren verschenen in Elsevier Grote Winkler Prins Encyclopedie, die in dit boek van Koch zijn opgenomen met daaronder hun middelnederlandse benaming.
Al met al is dit boek een prachtig geheel, waaruit over de oorlogvoering in de middeleeuwen op een prettige wijze veel te leren valt.

LITERATUURLIJST nr. 20

1. Boekwerken.

C. von Clausewitz. Vom Kriege. Ferd. Dummlers Verlag, Bonn 1980 (Jubileumuitgave met historisch-kritische inleiding door W. Hahlweg)

N. Geldhof. Verkennen en bewaken. Dornier Do 24 K vliegboten van de Marineluchtvaartdienst. Uitgave Afdeling Maritieme Historie. Ministerie van Defensie, 's-Gravenhage 1979. (Bijdrage tot de geschiedenis van het zeewezen deel 10).

W. Helfferich. Nederlandse Koninklijke Luchtmacht. Van vliegclub tot strijdmacht. Wyt Uitgevers, Rotterdam (1980). (Hoofdstuk I handelt over de geschiedenis van de Nederlandse luchtmacht van 1913 tot op heden).
L. J. Robertson. The gap is bridged, part one. z. pl., z. j.. (Over de belevenissen van 2/6 th Field Company, Royal Australian Engineers op West-Java, januari-maart 1942).
Spearhead in the west. The third armored division 1941-1945. The Battery Press Inc., Nashville 1980. (Herdruk. Over de Amerikaanse third armored division).
D. Stafford. Britain and European resistance 1940-1945. A Survey of the Special Operations Executive with Documents. The Macmillan Press Ltd., London 1980.
J. Zwaan. Nederlands-Indie 1940-1946. Gouvernementeel intermezzo 1940-1942. Omniboek, Den Haag 1980.

2. Tijdschriftartikelen.

F. v. A.. Wapentrots zo'n 100 jaar geleden. Sinte Barbara XXXII (1980-5) 33-34.
(Over de functie van treinofficier bij de artillerie ± 1850).
B. Beem. Nederlands-Indie tijdens de oorlogsjaren (vervolg). Maandorgaan Documentatiegroep '40- 45 (XVIII) (1980-9) 348-351, (1980-10) 420-423.
(Vervolg chronologie).
Commando, wat doe je voor de kost? De Groene Baret nr. 102 (september 1980). (Over de diensttijd van J. Bothe als commando van het eerste uur).
J. J. G. Deurloo. Al ruim 35 jaar met de militaire muziek mee. Vliegende Hollander XXXVI (1980-9) 10-11. (Over de diensttijd van kapitein H. W. A. C. Warnas, directeur van de Luchtmachtkapel).
J. J. G. Deurloo. 'Stil zitten kan ik beslist niet'. Vliegende Hollander XXXVI (1980-10) 12-13. (Over de diensttijd van K. Stam, administrateur Vliegbasis Ypenburg).
R. A. R. J. Gelder. Dok Nieuwe Haven. Voorgeschiedenis, voorbereiding en bouw. Marineblad XC (1980-9) 363-388. (Over het nieuwe overdekte fregatdok te Den Helder).
H. W F. C. Heman. Hommage aan J. C. G. Nottrot, Kolonel der Genie (1894-1976) en diens Leerboek der nomografie (1930). Deel II. Geniemaandblad XXX (1980-9) 172-179.
A. L. S. Hudson. Infantry Weapens in South Africa 1652-1881. Militaria X (1980-2) 48-53.
(Onder andere over de wapens van de Oost-Indische Compagnie).
Iedere militaire organisatie heeft een inlichtingendienst. Legerkoerier XXX (1980-9) 6-8.
(Over de School militaire inlichtingendienst met onder meer gegevens over de geschiedenis van de Oranje-Nassaukazerne te Harderwijk).
J. G. Kikkert. De Belgische opstand. Een nationale bevrijdingsoorlog of . . . ?
Intermediair XVI (1980-37) 37-43, 63.
G. Lenaerts-Groote. Terug naar Holland. Milva-contact nr. 65 (september 1980) 21-23.
(Over de terugreis van een aantal VHK-sters uit Indonesië).
W. H. E. Lindaert. Het wapen der Koninklijke Marechaussee. Onderofficier XVIII (1980-8/9) 246-255. (Met historische inleiding).
J. C. M. Matthijse. De Oirschotse heide in 1944. Maandorgaan van de Documentatiegroep '40-'45 XVIII (1980-10) 401-405. (Over gevechtshandelingen op de Oirschotse heide, 18 september - 24 oktober 1944).

Memoires van een Indisch artillerie-officier (vervolg). Sinte Barbara XXXII (1980-5) 28-31. (Luitenant Batterij Vestingartillerie Weltevreden, 4e Bergbatterij Tjimahi, commandant 12e Compagnie Artillerie en Artillerie Preangerwerken (1911-1912).).

M. Smeenk. Het Nederlandse infanteriegeschut Pag (pantserafweergeschut). Ons Leger LXIV (1980-9) 49-61.

M. Talens. De Amerikaanse legerdivisie-emblemen in de Tweede Wereldoorlog. Maandorgaan van de Documentatiegroep '40- 45 XVIII (1980-9) 319-329 (deel I) en XVIII (1980-10) 375-384 (deel II).

M. E. Vansamillette. L'entrée de Guillaume Ier, roi des Pays Bas, a Bruxelles le 30 mars 1815. Problemes d'iconographie. Belgisch tijdschrift voor militiare geschiedenis XXIII (1980-6) 509-524.

A. J. M. Verscharen. De DUKW, een vreemde eend. Legerkoerier XXX (1980-9) 23. (Over het amfibische voertuig DUKW).

A. L. J. van Vliet. Het leger van Canada (1). Een historische schets. Maandorgaan van de Documentatiegroep '40- 45 XVIII (1980-10) 385-389.

L. R. van Vliet. Om nooit te vergeten (31). Ons Wapen XXVII (1980-1) 12-13. (Uit het dagboek van L. R. van Vliet over zijn diensttijd bij de Prinses-Irenebrigade, periode 26-30 augustus 1944).

TE KOOP AANGEBODEN:

Wegens ruimtegebrek worden de onderstaande boeken te koop aangeboden:

		Vraagprijs:
Encyclopedie over de 2e Wereld Oorlog (zevendelig)		ƒ 150,--
Dezelfde serie, ingebonden		" 200,--
Engelstalig boekje over de slag om Arnhem		" 15,--
Engelstalig boekje over militaria met illustratie		" 15,--
Boekjes over de U.S.Airborner's bij Arnhem en over de boerenoorlog (twee)	samen	" 10,--
Boekje over militaire uniformen		" 5,--
Tevens 9 boekjes van Armamentaria, uitgave Legermuseum nr's 6 t/m 14	per deel	" 10,--

Wegens de hoge portokosten kunnen deze boeken alleen persoonlijk afgehaald worden, door van tevoren een afspraak te maken met J. Eckhardt, bereikbaar onder tel. 070-89.22.19 na 17.00 uur en op kantoor onder tel. 070-88-92.21 van 9 tot 16 uur.
Het privé-adres is: Van Maerlantlaan 70, 2531 ES Den Haag.

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil
antieke Wapens, Orden, Militaria,
Uniformen, Uitrustingsstukken,
Documentatie Eerste- en Tweede
Wereld Oorlog, Aankopen van
gehele verzamelingen.

Adres: Sophiakade 5b,
Rotterdam 3016.
Geopend vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.

Telefoon 010-522297
01862-2338

3274 ZJ Blaaksedijk - NL.

Quidich 'n Rich Militaria
J. F. de Boer, Valeriaanstraat 6
Soest.

Inkoop, verkoop, ruil.
specialiteit:
ridderorden, medailles en
onderscheidingstekens
van binnenlandse en buitenlandse
legers.

Open na telefonische afspraak:

02155-18246

CORRESPONDENTEN

(3) 'UNIFORMKUNDE'
o.l.v. dr F.G. de Wilde, Jan Steenlaan 62, 1412 JW Naarden.

(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN'
o.l.v. H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray.

(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN'
o.l.v. B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum en
C. van Ekeris, Anslostraat 183, 2533 KD 's-Gravenhage.

(6) 'WAPENS EN MUNITIE'
o.l.v. J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 Leiden.

(7) 'MILITAIRE MUZIEK'
o.l.v. mr R.A. Schimmel, de Mildestraat 57, 2596, SW 's-Gravenhage.

(8) 'HISTORISCHE NEDERLANDSE VERSTERKINGEN (OVERZEE)
o.l.v. A.F. Lancker, Grote Spie 347, 4819 CW Breda.

(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS'
o.l.v. M.K. Zaagman, Ds van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk (Z.H.)

(10) 'NAPOLEONTICA'
o.l.v. prof dr H.P.L. Harms Vogts, Utrechtseweg 102, 6866 CN Heelsum.

(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG'
o.l.v. J.H.M. Berlemon, Porceleinvlinder 5, 2317 JZ Leiden.

(13) 'VAANDELS, STANDAARDEN, FANIONS, VLAGGEN'
o.l.v. Kl. Sierksma, 'Huize Midgaard', Aan de Brink 36, 1399 GX Muiderberg.

(14) 'EERSTE WERELDOORLOG'
o.l.v. drs J.C. van Dijk, Grifthorst 16, 3833 GD Leusden.

(15) 'KONINKLIJKE MARINE'
o.l.v. L.L. von Münching, Middelweg 85, 2241 AP Wassenaar.

(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE'
o.l.v. ir Ch.C. van der Vlis, Anna van Burenlaan 59, 2012 SK Haarlem.

(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' o.l.v. F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo.

(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS'
o.l.v. M.C. van der Hoog, Draaiboom 10, 4817 WR Breda,
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede.

(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT'
o.l.v. J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda,
P.C. Boer, Waterklaver 2, 2804 PN Gouda.

(20) 'KNIL' o.l.v. W.R. van der Weide, 'Bronbeek', Velperweg 151 A, 6824 MB Arnhem.

(22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN'
o.l.v. J.C. Hopperus Buma, Huygenslaan 18, 3818 WC Amersfoort,
drs J.A.C. Bartels, Gerstkamp 198, 2592 CV 's-Gravenhage.

INTERESSEGEBIEDEN, WAAR (NOG) GEEN CORRESPONDENTEN VOOR ZIJN:

(1) 'Krijgsgeschiedenis, Korpsgeschiedenis KL'
(2) 'Tradities en ceremonieel'
(12) 'Militaire en civiele miniatuurfiguren'
(21) 'Militaire bibliografie, tijdschriften'

*** De tussen haakjes geplaatste nummers zijn indicaties t.b.v. de ledenlijst.